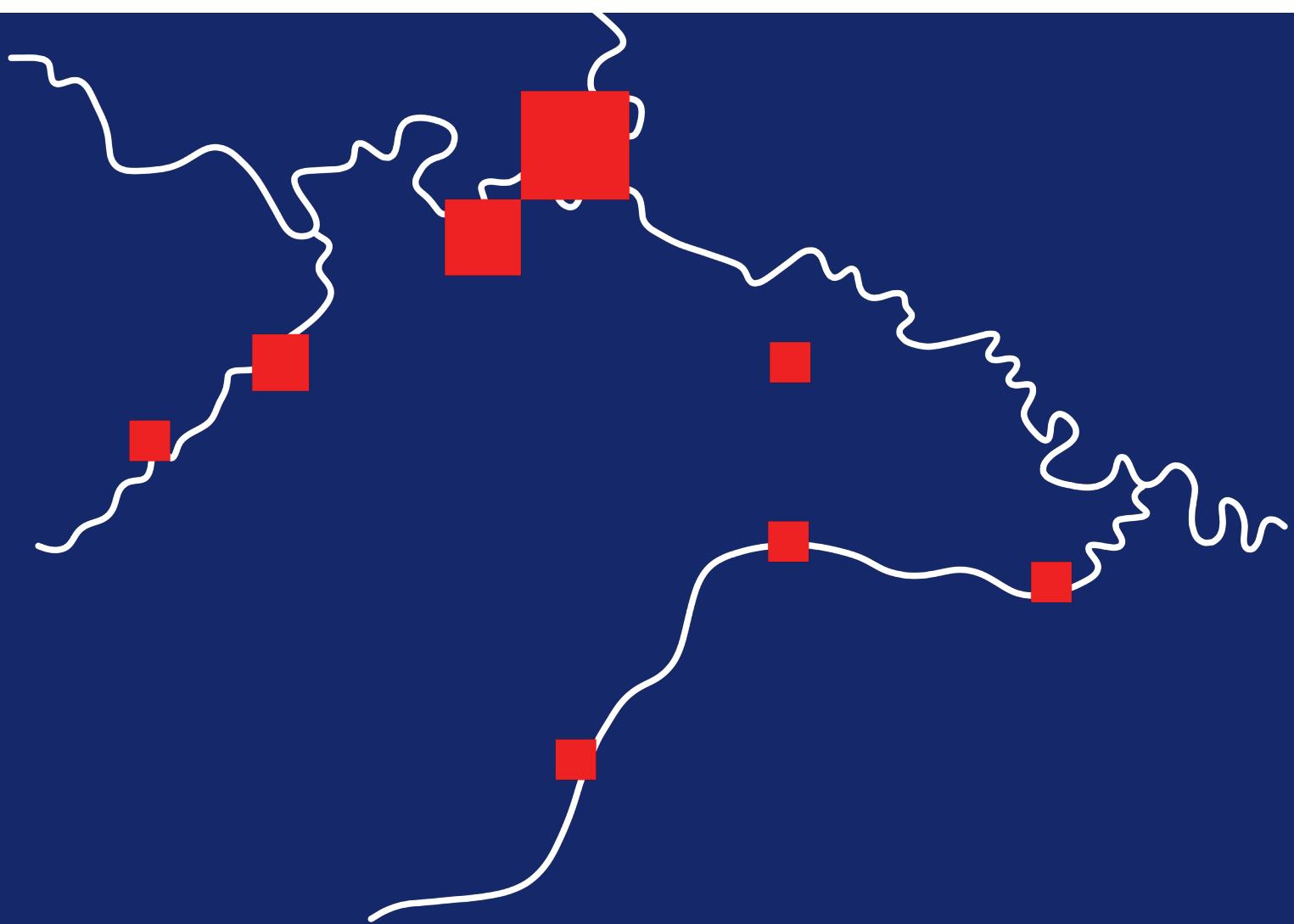

Radna grupa za Baniju

DUGOROČNA RAZVOJNA VIZIJA BANIJE

srpanj 2021.

Autori:

dr. sc. Branko Ančić;
Nikša Božić, dipl. ing. arh.;
prof. dr. sc. Saša Drezgić;
Matko Marohnić, mag. oec.;
dr. sc. Igor Matutinović;
dr. sc. Lana Peternel;
prof. dr. sc. Nenad Starc;
dr. sc. Marijana Sumpor;
Siniša Topalović, mag. oec.;
doc. dr. sc. Velibor Mačkić.

SADRŽAJ

1. Uvod	4
2. Pregled stanja na području Banije	6
2.1 Geostrateški položaj i prostor Banije	6
2.2 Demografska, socijalna i gospodarska kretanja na području Banije	8
2.3 Prirodni resursi područja Banije	14
2.4 Povijest Banije	16
2.5 Upravljanje gradovima i općinama Banije	18
3. Metodologija određivanja razvojne vizije na temelju razvojnih scenarija	26
4. Vizija Banije – Zeleni prostor mogućnosti	34
5. Prijedlozi ključnih razvojnih inicijativa	37
5.1 Zeleno gospodarstvo	37
5.2 Obnova zajednice	43
5.3. Infrastruktura i povezanost	47
5.4. Upravljanje i sigurnost	52

1 Uvod

Banija nema dugoročnu razvojnu viziju. Nakon gotovo tri desetljeća razvojnog zapostavljanja i potresa koji nas je podsjetio da se u selima 80-ak kilometara od Zagreba živi bez struje, društveni i gospodarski razvoj Banije treba nanovo pokrenuti, a zatim i pažljivo usmjeriti. Dugoročna razvojna vizija stoga je nužna. Potrebna nam je kako bismo znali kuda treba poći, a trebamo je oslikati dovoljno daleko u budućnosti kako bismo znali kamo želimo stići. Zadaća je privlačna, ali nije lagana. Potres je obezvrijedio i

ono malo prijašnje dostupnih podataka tako da znamo dosta o potencijalu Banije, pa i postojećim razvojnim dokumentima, ali premalo o trenutačnom stanju banijskoga gospodarstva i zajednice. Pouzdano možemo tek reći da je loše. Nema sumnje da se potencijali Banije mogu koristiti bolje nego dosad, ali je jasno da će ondje htjeti ostati samo oni stariji koji malo što mogu pokrenuti, a da će mlađi i aktivniji teško odoljeti mogućnostima koje se pružaju negdje drugdje. Baniji stoga

treba pomoći da se pokrene. Njezin daljnji razvoj uvelike će ovisiti o intervencijama javnog sektora i pomoći koja se očekuje iz Hrvatske, EU i ostatka svijeta.

Razvojnoj viziji pristupilo se interdisciplinarno, kreativno, s ciljem zajedničkog promišljanja realne i optimistične, ali i izgledne budućnosti Banije. Okupljeni stručnjaci različitih struka – poduzetnici, znanstvenici, savjetnici i političari – raspravljali su o faktorima promjena iz različitih kutova i vremenskih okvira. Situacija na području Banije je dramatična, potrebne su hitne intervencije i mjere koje u kratkom roku mogu građanima i poduzetnicima osigurati siguran prostor za boravak i djelovanje. No u kriznim situacijama koje nismo mogli izbjegći, a treba odmah djelovati, više je nego potrebna i dugoročna orientacija, usmjerenje razvojnog puta prema željenoj budućnosti. Jasno komunicirana razvojna vizija pomaže i u trenucima kada treba okupiti sve koji mogu i žele pomoći i osigurati podršku u obnovi i revitalizaciji gospodarstva. O razvojnoj viziji Banije razgovaralo se izvan današnjeg razvojnog okvira, s ciljem promišljanja o daljnjoj

budućnosti. Raspravljaljalo se o učincima faktora promjena u području politike i zakona, gospodarstva, društva, okoliša i prostora, tehnologije i pitanja građana. Korištena je metoda planiranja scenarija prema kojima bi se dugoročna razvojna vizija Banije mogla ostvariti.

Dokument je pažljivo strukturiran. Počinje s pregledom stanja na području Banije prije i neposredno nakon dramatičnih potresa iz prosinca 2020. godine i učinaka sigurnosnih mjera zaštite od pandemije bolesti COVID-19 tijekom 2020. godine. Potres u vrijeme pandemije dodatno je unazadio već izrazito nerazvijenu subregiju koju su desetljećima zapostavljali i politika i šira javnost. U nastavku je ukratko opisana metodologija formuliranja razvojne vizije na temelju odabranog razvojnog scenarija. Razvojna je vizija potkrijepljena preporukama, prijedlozima potrebnih procesa unapređenja zakona i propisa, kao i konkretnih intervencija i projekata u kratkom, srednjem i dugom roku. Dugoročna razvojna vizija Banije komplementarna je procesima strateškog planiranja u nadležnosti državnih tijela, županije i lokalnih jedinica.

2.1 Geostrateški položaj i prostor Banije

Banija je područje smješteno na rubu Panonske nizine, omeđeno tokovima rijeka Save, Une, Kupe i Gline te tzv. „suhom međom“ prema Bosanskoj krajini. Zauzima valovito pobrđe sa Zrinskom gorom na jugu i savskom nizinom na sjeveru i sjeveroistoku. Znatan dio površine je pod šumama.

Glavni urbani centri su Sisak, Petrinja, Glina te Dvor, Hrvatska Kostajnica, Hrvatska Dubica i Sunja. Radi se o više-manje urbaniziranim naseljima s bogatim kulturno-povijesnim obilježjima, od gradova s antičkom osnovom (Sisak) do planiranih vojnih gradova (Petrinja, Glina). Gradovi su smješteni na pretežito ravnicaškom reljefu i uz rijeke. U zadnjih trideset godina bilježe

negativne demografske trendove.

Seoska naselja dolinskog dijela imaju izduženi linijski oblik uvjetovan pružanjem uz prometnice, dok se u brežuljkastom dijelu javljaju seoska naselja sastavljena od međusobno raštrkanih zaseoka, bez stroge i pravilne organizacije građevina. Veliki je broj zaseoka bez osnovne društvene i komunalne infrastrukture, s pretežito staračkim stanovništvom i bez potencijala demografskog oporavka.

Povijesno-geografski gledano, Banija je bila europski periferijski prostor na granici s Osmanskim carstvom, u kojem su bile ustrojene posljednje crte obrane pred Osmanlijama s nizom utvrda. Prostor je bio uključen u militarizirano područje Hrvatske vojne krajine, što se

povijesno reflektiralo i na identitet granično osjetljivog, ugroženog područja koje se razvija uz snažnu potporu centralne države.

Povoljan prometni položaj, definiran plovnošću Save do Siska i željezničkom poveznicom sa Srednjom Europom uvjetovao je snažni razvoj industrije u drugoj polovici 19. i tijekom 20. stoljeća. Taj je proces prekinut Domovinskim ratom i promjenom društveno-ekonomskog uređenja '90-ih godina prošlog stoljeća od kad je na djelu deindustrializacija koja u nedostatku nove gospodarske vizije donosi isključivo negativne posljedice po prostor i njegovo stanovništvo.

Prometni položaj Banije određen je cestovnom poveznicom Zagreb – Sisak (uključujući i djelomično izgrađenu autocestu A11), prometnim pravcem Karlovac (A1) – Sisak – Popovača (A3) i nizom lokalnih poveznica između urbanih centara. Glavna je željeznička veza od Zagreba do Siska s poveznicama prema posavskoj pruzi (Novska) i unskoj pruzi (Bosna i Hercegovina). Lokalna pruga Sisak Caprag – Petrinja – Karlovac se ne koristi i demontirana je od Petrinje prema Karlovcu. Sisak je povijesno važna riječna luka na međunarodnom plovnom putu rijekom Savom. U ne tako davnoj prošlosti bio je i

najvažnija hrvatska riječna luka. U novije vrijeme je sve manje značajan, što zbog izostanka ulaganja u plovni put Savom i nedostatka suvremene lučke infrastrukture, što zbog jačanja naših luka na Dunavu (Vukovar) i Dravi (Osijek).

Na prostoru Banije nalaze se važni energetski sustavi. Termoelektrana Sisak važan je proizvođač električne energije u tom dijelu Hrvatske. Prijenosnim sustavima povezan je sa zagrebačkom regijom, kao i s elektroenergetskim sustavom Bosne i Hercegovine. Skladišni plinski terminal u Sisku povezan je magistralnim plinovodom s terminalom u Omišlju i terminalima u Slavonskom Brodu, Zagrebu i Goli na granici s Mađarskom. Nafta sa slavonskih, moslavačkih i podravskih polja naftovodima se prevozi do Siska, iz kojeg se željeznicom prevozi do Rafinerije nafte „Rijeka“.

Ratna djelovanja tijekom Domovinskog rata prouzročila su velike materijalne štete, migracije stanovnika, napuštanje gradskih i seoskih naselja te smanjenje obujma pa i gašenje privrednih djelatnosti od čega se ovaj prostor nije oporavio do danas. Pristup poslijeratnom oporavku razlikovao se od onog u ostalim ratom pogodenim područjima. Izostala je cjelovita regeneracija zajednica i prostora, a usporedno se

odvijao i proces deindustrializacije koji je imao negativne posljedice po gospodarsku vitalnost, ali i po životne prilike lokalnih stanovnika. Nedostatak ulaganja i razvojnih projekata na ovom području ubrzao je daljnje iseljavanje. Sve je više praznih i napuštenih građevina, infrastruktura se slabo održava, napuštaju se poljoprivredne površine, gospodarske aktivnosti slave, a ranjive i marginalizirane skupine sve su brojnije te je sve više nezaposlenosti i siromaštva.

2.2 Demografska, socijalna i gospodarska kretanja na području Banije

Prostor Sisačko-moslavačke županije (dalje: SMŽ), pa tako i geografskog područja Banije, zadnjih desetljeća obilježavaju nepovoljna demografska, socijalna i gospodarska kretanja. Ta su se kretanja dramatično pogoršala u godinama ratnih razaranja. Posljednja dva desetljeća, međutim, nisu donijela preokret. Socio-ekonomsko propadanje je nastavljeno pa i ubrzano, iako je većina gradova i općina SMŽ od rata na ovomo bila obuhvaćena različitim državnim mehanizmima

zakonske i institucionalne podrške. Unatoč uvrštanju 12 od 19 općina i gradova SMŽ u područja posebne državne skrbi, i 17 od 19 u potpomognuta područja, može se ustvrditi da mjere i aktivnosti intervencije javnog sektora nisu ostvarile rezultate.

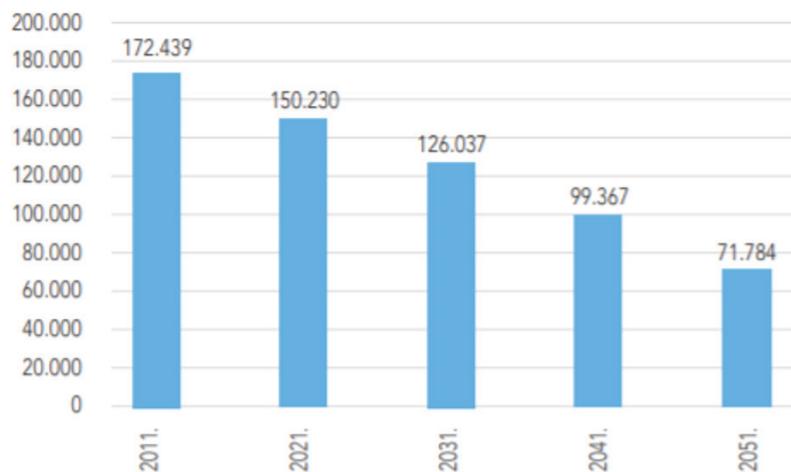
Demografska kretanja Banije

Prema procjenama Državnog zavoda za statistiku (dalje: DZS), SMŽ je između 2009. i 2019. godine izgubila više od 30.000 ili oko 18 posto stanovnika. Treba dodati da je Sisak, kao najveći grad županije, izgubio oko 6.000 stanovnika. U pojedinim se lokalnim samoupravama broj stanovnika u zadnjih deset godina skoro prepolovio. Prema demografskim projekcijama izrađenima prije potresa u prosincu 2020. godine (HGK 2020./2021.), vidljiv je dramatičan trend pada broja stanovnika u SMŽ (Slika 1.).

Demografski pokazatelji (DZS, 2011., 2019.) SMŽ prate negativna kretanja broja stanovnika na nacionalnoj razini. Iseljavanje stanovništva i prirodna depopulacija zahvatili su i ovu, s 38,6 stanovnika po četvornom kilometru, ionako vrlo rijetko naseljenu županiju.

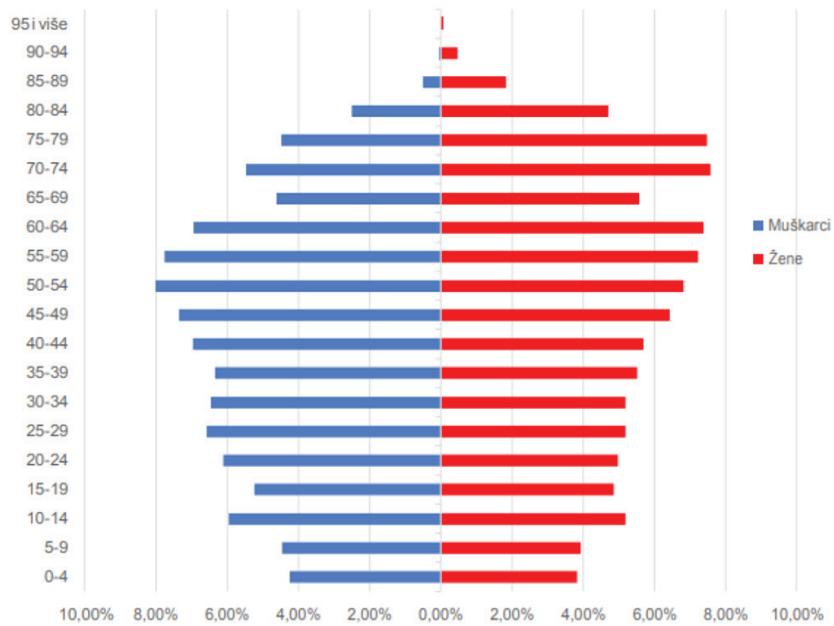
SLIKA 1. Projekcije kretanja stanovništva u SMŽ do 2051. godine

Izvor: HGK

SLIKA 2. Demografska struktura Banije

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine, stanovništvo prema dobi i spolu u gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Polazište u promišljanju obnove Banije njezini su prirodni i ljudski resursi. Obnova i revitalizacija može se promatrati u kontekstu održivosti s naglaskom na ekološku poljoprivredu, obnovljive izvore energije i demografsku obnovu. Iz podataka na slici 2. je vidljivo da je udio

starog stanovništva vrlo visok. Riječ je o uglavnom ruralnom stanovništvu, na niskoj obrazovnoj razini. Obrazovna struktura stanovništva Banije prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine prikazana je u Tablici 1.

TABLICA 1. Obrazovna struktura stanovništva Banije

Grad/Općina	Bez škole	Od 1–3 razreda osnovne škole	Od 4–7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Viša škola	Fakultet
Glina	339	304	1.341	2.247	3.316	297	230
Hrvatska Kostajnica	79	26	222	531	1.280	111	112
Petrinja	685	318	1.290	5.070	11.131	1.121	1.183
Donji Kukuruzari	89	33	264	420	507	34	22
Dvor	380	143	815	964	2.329	222	147
Gvozd	273	83	455	745	1.004	89	45
Hrvatska Dubica	67	38	269	437	854	75	42
Jasenovac	67	50	388	448	695	38	36
Majur	39	24	195	295	445	24	27
Sunja	300	171	541	1.760	2.045	117	104
Topusko	114	105	355	556	1.220	127	104
UKUPNO	2.432	1.295	6.135	13.473	24.829	2.255	2.052

Izvor: Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine – Stanovništvo staro 15 ili više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu

Gospodarska kretanja Banije

Gospodarska, fiskalna i socijalna slika banijskog prostora je loša. Poseban je gospodarski, ali i demografski, problem kontinuirano visoka stopa nezaposlenosti koja gotovo u svim gradovima i općinama bilježi dvoznamenkasti broj te se u nekim približava i razini od 40 posto. Upravo je nezaposlenost mlađih i mlađeg dijela radno aktivnog stanovništva jedan od najvažnijih činitelja iseljavanja i brze depopulacije. Posljednja gospodarska kriza posebno je asimetrično i negativno utjecala na manje razvijena područja Republike Hrvatske, prvenstveno zbog njihove naglašene ranjivosti i slabe otpornosti. Dodatno upozorenje stiglo je u kontekstu krize uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19 i nizom snažnih potresa tijekom 2020. koji se u 2021. još nisu smirili.

Imajući u vidu da dosadašnje mjere javnih politika nisu dale rezultate te činjenicu da je aktualna kriza dramatično ubrzala postojeća socijalna, demografska i gospodarska negativna kretanja, važno je naglasiti da treba kreirati mehanizme intervencije javnog sektora koji će u kratkom roku zaustaviti negativna kretanja, a potom osigurati dugoročnu stabilizaciju i kasniji razvojni preokret. U

tom smislu, važno je uskladiti kratkoročne intervencije za koje odgovara izvršna vlast sa srednjoročnim i dugoročnim razvojnim ciljevima i dugoročnom vizijom razvoja Banije. Važno je i da dugoročnu viziju odrede svi ključni dionici razvojnog procesa od političkih struktura, poduzetnika, akademske zajednice do organizacija civilnoga društva. Da bi sve to bilo moguće, treba se radikalno odmaći od dosadašnjih politika i udeseterostručiti institucionalne, regulatorne te finansijske i druge napore javnog sektora. Jedino će tako hrvatsko gospodarstvo i društvo moći aktivno sudjelovati u obnovi i oživljavanju Banije. Bez takve intervencije visokog intenziteta i dugog roka, prostor Banije, kao i druga slična područja u Republici Hrvatskoj, osuđena su na vrlo skoro izumiranje.

SMŽ, a time i područje Banije, po ekonomskoj snazi spada u ekonomski slabije hrvatske županije. Po veličini BDP-a i BDP-a po stanovniku (DZS, 2017.) zauzima 10. odnosno 15. mjesto, a u ukupnom BDP-u Hrvatske sudjeluje sa samo 2,56 posto. BDP po stanovniku prema standardu kupovne moći (SKM) svrstava SMŽ na tek 42,8 posto prosjeka razvijenosti Europske unije (dalje: EU) u 2017. godini, što zorno pokazuje razinu ekonomske (ne) razvijenosti ovog područja. Prema indeksu

razvijenosti koji županije svrstava u četiri skupine, SMŽ je jedna od 6 najmanje razvijenih hrvatskih županija svrstanih u I. skupinu.

Važni su pokazatelji i visina prosječne mjesecne neto plaće (DZS, 2018.), stope nezaposlenosti i razina zaposlenosti te razina vanjsko-trgovinske razmjene i izravnih stranih ulaganja (DZS, 2019.) koji upućuju na osrednju poziciju SMŽ prema

drugim županijama i minorne udjele u nacionalnoj gospodarskoj statistici. U 2019. je godini u SMŽ zabilježena najviša stopa registrirane nezaposlenosti od čak 19,9 posto, što je ovu županiju svrstalo na neslavno prvo mjesto među županijama. Među procjenama stanja nakon potresa posebno je zabrinjavajuća ona prema kojoj na Baniji ima oko 5.000 ljudi koji ne ostvaruju nikakav dohodak.

TABLICA 2. Ključni pokazatelji Sisačko-moslavačke županije (HGK 2020./2021.)

Pokazatelj	Vrijednost	Udio u RH, u %
Površina, u km ²	4.468	7,9
Broj stanovnika (2019.)	145.904	3,6
BDP (2017.) u tis. HRK	9.414.295	2,6
BDP (2017.) p/c, u HRK	61.593	-
Prosječna mjesecna neto plaća (2018.) u HRK	5.551	-
Broj osiguranika HZMO (prosjek 2019.)	40.482	2,6
Broj nezaposlenih (prosjek 2019.)	8.875	6,9
Stopa nezaposlenosti (31. ožujka 2019), u %	19,9	-
Prihodi poduzetnika (2019.), u tis. HRK	10.955.131	1,4
Dobit poduzetnika (2019.), u tis. HRK	348.863	1,1
Robni izvoz (2019.), u tis. HRK	3.546.657	3,1
Robni uvoz (2019.), u tis. HRK	2.130.745	1,2
FDI (1993. – 2019.), u mil. EUR	52	0,2

Izvor: DZS, HNB, FINA, HZMO; obrada HGK

Poduzetnička infrastruktura, poduzetnici i obiteljska poljoprivredna gospodarstva Banije

Na području Banije ima 15 poduzetničkih zona od kojih je 10 aktivno, srednje aktivno ili u inicijalnoj fazi aktivacije, a pet ih je neaktivno. U poduzetničkim je zonama ukupno 90 poduzetnika od kojih je 78 aktivnih. Zapošljavaju 925 radnika, a od ukupno raspoloživih 703 ha, koriste 368,65 ha.

Za izgradnju i razvoj poduzetničkih zona na području SMŽ, od 2005. do 2020. darovano je zemljište u vlasništvu RH za 14 poduzetničkih zona u 11 jedinica lokalne samouprave (dalje: JLS) ukupne površine 5 mil. m² i procijenjene vrijednosti 231,6 mil. kuna. U okviru Poziva Razvoj infrastrukture

poduzetničkih zona (EU) tijekom 2019. u RH je dodijeljeno ukupno 46 bespovratnih potpora za poduzetničke zone u ukupnom iznosu od 268,5 mil. kuna. Na području SMŽ potporu su dobile zona u Sisku i zona u Jasenovcu.

Prema podacima HGK (2020.) SMŽ je proizvodno-izvozna županija, s više od 2.000 aktivnih tvrtki i 2.000 obrta. Glavna je gospodarska djelatnost prerađivačka industrija (Slika 3.). SMŽ je svojevremeno bila među industrijski najrazvijenijim županijama RH. Ulaganja u poduzetničku infrastrukturu i postojeću tradicionalnu industriju posljednjih godina su, međutim, nedovoljna da bi dovela do iole značajnijeg razvoja županije.

SLIKA 3.
Najvažnije gospodarske grane u SMŽ (2017.)

Izvor: DZS;
obrada: HGK

2.3 Prirodni resursi područja Banije

Prirodni su resursi Banije znatni te mogu poslužiti kao dugoročna osnova obnove i ekonomskog razvoja. Sam kraj pogodan je za stočarsku i voćarsku proizvodnju, proizvodnju ljekovitog, aromatičnog i medonosnog bilja te ratarsku proizvodnju. Zbog blage klime i pogodnog tla, područje Banije pogodno je i za voćarstvo, pogotovo za uzgoj jabuka, krušaka, šljiva, oraha i lješnjaka. Sve više se uzbudjuju i netipične, ali tržišno isplative, kulture kao što je industrijska konoplja. Banija obiluje podzemnim vodama pa samim tim i bogatstvom biljnog svijeta.

Znatan je dio površine pod šumom, osobito oko Dvora i Hrvatske Kostajnice. Proizvodnja meda i pčelinjih proizvoda značajan je izvor prihoda banijskih poljoprivrednika zahvaljujući šumama kestena, bagrema i netaknutim livadama. Netaknuta priroda, pogoduje još jednom važnom poljoprivrednom sektoru, mljekarstvu i proizvodnji sireva. Banija je poznata i po bogatstvu tradicionalnih sjemenskih sorti.

Sadašnju osnovu poljoprivrede čini uzgoj krumpira i drugog povrća, žitarica, voća, goveda i svinja, a u novije doba se potiče

vinogradarstvo. U industrijskoj proizvodnji ističe se prehrambena (mesne prerađevine u Petrinji), drvna (Petrinja, Glina, Dvor) i tekstilna industrija (Sisak i Hrvatska Kostajnica). Razvija se proizvodno i uslužno obrtništvo (osobito u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu). U šumama Banije obitavaju divlje svinje, srne, jeleni, fazani i druga divljač, kojom gospodari preko 20 lovačkih društava.

Proizvodni kapaciteti Banije koriste tek mali dio postojećeg potencijala: prosječna stopa nezaposlenosti u banijskim općinama i gradovima bez iznimke je već godinama veća od 20 posto, jedva 18 posto ukupnih poljoprivrednih površina je obrađeno, stočni je fond više nego prepolovljen u odnosu na predratno stanje, a u preostalim tvornicama radi sedam do deset puta manje radnika nego prije rata. Od vojno-redarstvene operacije Oluja do danas u Baniji nije ostvarena nijedna značajna investicija, ni javna ni privatna, iako je bilo manjih uspješnih poduzetničkih pokušaja. Poticajni primjeri su u drvnoj (glinski Šerif, petrinjski Nil-Ž) i prehrambenoj industriji (glinska Vivera), ali to ni izdaleka nije dovoljno da bi se zaustavilo opadanje banijskog gospodarstva.

U konačnu procjenu potencijalnih

kapaciteta za poljoprivrednu proizvodnju treba uključiti i zemljište u državnom vlasništvu.

Geotermalni izvori u SMŽ¹

Geotermalni potencijal, dijelom raspoloživ na prirodnim izvorima u Topuskom i onaj procijenjen konzervativnom metodologijom po različitim ležištima, gotovo na cijelom prostoru SMŽ mogao bi uz ekonomski opravdana ulaganja stvoriti novu energetsku, a time i razvojnu, osnovu lokalnih zajednica. Od utvrđenih ležišta geotermalne energije na prostoru županije koristi se jedino termalna voda u Topuskom.

Geotermalna energija u Topuskom koristi se iz više proizvodnih bušotina. Od utvrđenih rezervi koriste se vrlo male količine, s još manjim iskorištenjem raspoložive topline. To je daleko premalo, uz napomenu da i za postojeće korištenje treba provesti aktualnu zakonsku proceduru.

Na širem prostoru Siska nakon istraživanja ugljikovodika tridesetih godina, niz je bušotina prenamijenjen za daljnje korištenje. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća namjenski je ispitivan geotermalni

potencijal, a kasnije su izvedene geotermalne bušotine u Petrinji i Sisku. Trenutačno su svi ti objekti izvan upotrebe, a razlozi su tehnički neodgovarajuće osvajanje bušotina s jedne i nepostojanje korisničke infrastrukture s druge strane.

Zanimljiv je primjer lokacije Sisak-5 Duboki Bunar gdje je kao energetska sirovina korišten prirodni plin otopljen u termalnoj i mineralnoj vodi (danas bi se to kategoriziralo kao nekonvencionalno ležište ugljikovodika). Nakon izdvajanja iz geotermalne i mineralne vode, prirodni se plin skladišto u posebno izgrađene spremnike i konačno je korišten kao energetska sirovina, a geotermalna i mineralna voda koristila se za balneološke svrhe u Jodnom lječilištu u Sisku.

S obzirom da su zgrada i sustav opskrbe Jodnog lječilišta energijom obnovljeni, ne treba očekivati ponovno korištenje geotermalne energije za toplinske potrebe ovog objekta. Ponovno uvođenje geotermalne energije bilo bi ekonomski neučinkovito. Sugerira se pronalaženje novog korisnika u neposrednoj blizini bušotine.

¹ Rudarsko-geološka studija Sisačko-moslavačke županije (veljača 2016., Hrvatski geološki institut).

2.4 Povijest Banije

Povijesni izvori svjedoče o kontinuitetu života na Baniji koji je počeo prije više od dvije tisuće godina, još u razdoblju starijeg željeznog doba od kada datiraju sojenička naselja na obalama Kupe. Keltska Segestica bila je jedan od najvažnijih gradova Panonske nizine, a nakon rimskih osvajanja razvija se kao novi antički grad Siscia, prvo ustrojen kao vojni logor, a kasnije kao jedno od važnijih rimskih civilnih naselja i prijestolnica rimske provincije.

Burni povijesni događaji prelamali su se preko prostora Banije, ostavljajući tragove borbi i važnih europskih previranja. U srednjem vijeku prostor pripada slavonskim župama – Goričkoj, Gorskoj i Dubičkoj. Kneževina Ljudevita Posavskog koja se prostirala u zapadnim dijelovima Panonske nizine, odigrala je bitnu ulogu u borbi protiv franačke vlasti početkom 9. stoljeća. Dio banijskog prostora pripao je kasnije Zagrebačkom kaptolu. Templari formiraju važno središte u Gori, cisterciti u Topuskom. Obitelj Zrinski stekla je u 14. stoljeću grad Zrin i okolicu.

U 16. stoljeću na širem području bile su ustrojene posljednje crte hrvatske, ali i europske obrane pred Osmanlijama. Gradi

se niz utvrda (Dubica, Kostajnica, Bihać, Zrin, Gvozdansko, Hrastovica, Sisak). Radi obrane od Osmanlija, područje je uključeno u Hrvatsku krajinu. Kako krajiški zapovjednici nisu brinuli za obranu donjega Pokuplja koje je izravno štitilo Zagreb, ono je vraćeno pod bansku upravu i prozvano Banskom krajinom (Banalia confinia – od Karlovca do Ivanića). Nazivalo se i Banskom zemljom, Banovinom, Pokupskom i Kupskom krajinom.

Na područje Banije se već od kraja 15. i početka 16. stoljeća naseljava novo stanovništvo, kako izbjeglice pred Osmanlijama tako i osmanski naseljenici, katoličke i pravoslavne vjere. Osmanlije su, osvojivši Bihać i Petrinju 1592. godine, ovladali najvećim dijelom Banije. Turski vojskovođa Hasan-paša Predojević 1592. godine podiže tursku drvenu utvrdu na području Petrinje. Istovremeno, Sisak postaje najvažnija obrambena točka sjeverozapadnog dijela Hrvatske. Nakon brojnih pokušaja prodora 1593. godine, osmanlijske snage zaustavljene su upravo u Sisku čime je onemogućen njihov prođor prema ostalim dijelovima Hrvatske, ali i srednje i zapadne Europe.

Nakon iscrpljujućeg ratovanja slijede stoljeća oporavka, a od 17. stoljeća

započinje i ponovni razvitak gradskog načina života u urbanim središtima. Oslobađanjem i obnavljanjem tradicionalnih trgovačkih putova, Sisak postaje značajna riječna luka, a vodenim transportom pokretačka snaga razvoja grada. U 18. stoljeću Petrinja i Glina, kao sjedišta banskih pukovnija, dobivaju urbane obrise krajiskih gradova s nizom kasnobarokno-klasicističkih kuća koje uokviruju glavne trgove s izraženim perivojnim obilježjima.

Od 1809. do 1813. Banija je u sastavu Napoleonovih Ilirskih provincija. Razvojačenjem Vojne krajine 1873. godine ukinute su Glinska i Petrinjska pukovnija, a 1881. Banija je ujedinjena s Hrvatskom.

Od polovice 19. stoljeća urbani se centri intenzivno razvijaju, čemu pridonosi obrtnička proizvodnja, riječna trgovina i industrijalizacija. Godine 1862. Sisak i Zidani most povezani su prvom željezničkom prugom u Hrvatskoj, a suodnos riječnog i željezničkog prometa postaje osnova snažnog industrijskog razvoja grada Siska s osnovama industrije prerade nafte i metalurške industrije. U Petrinji se razvija suvremena industrija prerade mesa. Intenzivni razvitak privlači stanovništvo iz raznih krajeva tadašnje Austro-Ugarske Monarhije, što je

nastavljeno u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji. Tijekom Prvoga svjetskog rata u Sisku je, kao važnom urbanom centru, djelovalo pet bolnica koje su prihvaćale brojne ranjenike s bojišnica.

Početkom Drugoga svjetskog rata tzv. Nezavisna Država Hrvatska započinje s progonima civilnog stanovništva. Već 1941. na prostoru Banije počinje rasti vrlo snažan, dobro organiziran antifašistički pokret te je upravo u okolini Siska osnovan prvi partizanski odred u okupiranoj Jugoslaviji. Pred kraj rata, u svibnju 1944. godine u Topuskom je održano Treće zasjedanje ZAVNOH-a.

U drugoj polovici 20. stoljeća nastavlja se intenzivna industrijalizacija šireg prostora Banije, sada u okvirima planske privrede socijalističke Jugoslavije. Veliki industrijski pogoni razvijaju se u Sisku, ali i u Petrinji, Glini i drugim gradovima. Jača važnost unskog prometnog pravca te dolazi i do snažnijeg razvoja središta u tom području. Nastavlja se daljnji priljev stanovništva iz ruralnih područja i snažan demografski razvoj cijelog područja, posebno urbanih centara.

U vrijeme raspada Jugoslavije i stvaranja Republike Hrvatske, u ljeto 1991. godine jedinice JNA i naoružani dio lokalnog

srpskog stanovništva zauzeli su gotovo sav prostor Banije i protjerali najveći dio hrvatskog stanovništva. U sastav Republike Hrvatske prostor Banije integriran je tek vojno-redarstvenom operacijom „Oluja“ u kolovozu 1995. godine. Tada je otišao i veliki dio srpskoga lokalnog stanovništva. Veliki dio prostora bio je miniran, što je dodatno otežavalo normalizaciju života.

Obnova nakon Domovinskog rata bila je usmjerena na obnovu porušenih stambenih zgrada. Cjelovita je obnova lokalnih zajednica izostala. Kao i u drugim dijelovima Hrvatske, uslijedila je sustavna deindustrijalizacija koja je onemogućila zdravu gospodarsku tranziciju. Uslijed toga dolazi i do značajne depopulacije, a prostor SMŽ postaje jedno od najslabije razvijenih područja u Republici Hrvatskoj.

Materijalni ostaci burne povijesti ovih prostora zapisani su u vrijednoj kulturnoj baštini koja uključuje pet zaštićenih gradskih kulturno-povijesnih cjelina (Sisak, Petrinja, Glina, Topusko, Hrvatska Kostajnica), jedanaest zaštićenih seoskih kulturno-povijesnih cjelina te više od 200 pojedinačno zaštićenih povijesnih građevina i lokaliteta. Ovdje spadaju i kulturno-povijesne, umjetničke i etnografske zbirke upisane u Registar

kulturnih dobara Republike Hrvatske. Na ovom području nalazi se i veliki broj povijesnih i tradicijskih građevina lokalnog i regionalnog značaja koje nisu formalno zaštićene, ali predstavljaju važan čimbenik lokalnog prostornog identiteta.

Naslijede ovakvog povijesnog razvoja ogleda se i u lokalnom identitetu koji je s jedne strane slojevit i multikulturalan, a istovremeno određen svojom izoliranošću i periferijskim položajem u odnosu na povijesne centre moći.

2.5 Upravljanje gradovima i općinama Banije

SMŽ obuhvaća 7 gradova i 12 općina (Slika 4.) Njihova mjesta na ljestvici prema indeksu razvijenosti 2017. prikazana su u Tablici 3. JLS različito su razvijene počevši od nekad industrijskog Siska, sve do sela i zaselaka južnog dijela županije prema Dvoru. Službeni pokazatelj kojim Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije mjeri i rangira razvijenost hrvatskih županija, općina i gradova kompozitni je indeks razvijenosti koji se izračunava svake tri godine i dijeli županije u četiri, a gradove i općine u osam skupina (od prve skupine najnerazvijenijih do četvrte odnosno osme skupine najrazvijenijih). Prema Odluci

Vlade o razvrstavanju JLS i JP(R)S prema stupnju razvijenosti iz 2017. godine (NN 132/2017), SMŽ nalazi se na dnu ljestvice,

u prvoj skupini najnerazvijenijih županija. Ispodprosječno je razvijeno i 17 općina i gradova, a iznad prosjeka su dva grada:

TABLICA 3. Razvijenost gradova i općina Banije prema indeksu razvijenosti

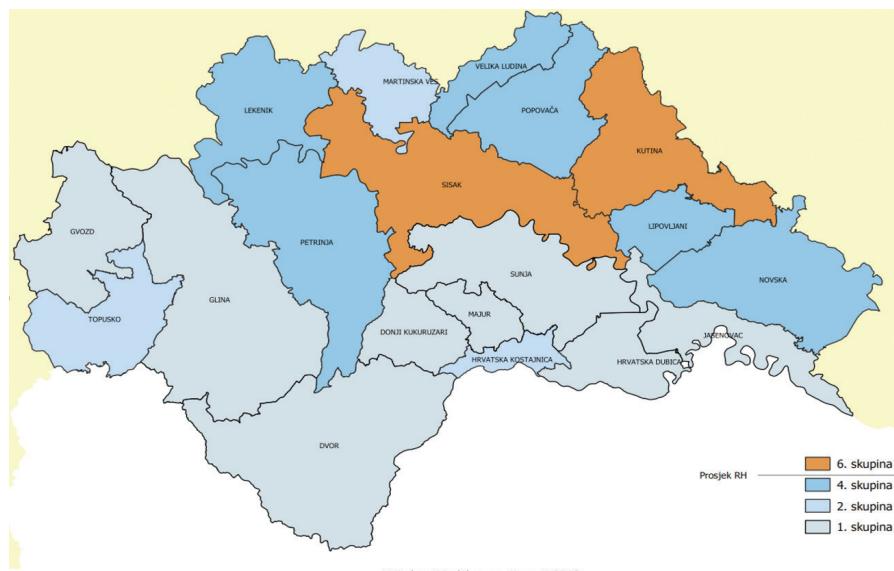
I. skupina	grad Glina i općine Donji Kukuruzari, Dvor, Gvozd, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Majur i Sunja
II. skupina	grad Hrvatska Kostajnica i općine Martinska Ves i Topusko
III. skupina	-
IV. skupina	gradovi Novska, Petrinja, Popovača i općine Lekenik, Lipovljani i Velika Ludina
V. skupina	-
VI. skupina	Kutina, Sisak

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije

Ovi podaci upućuju ne samo na nedovoljnu razvijenost SMŽ, nego i na subregionalne razvojne razlike koje su se nakon potresa mogle samo povećati. Sjeveristočni dio, i sam nezadovoljavajuće razvijen, odskače od središnjeg i južnog dijela koji se svrstavaju

na dno ljestvice razvijenosti hrvatskih gradova i općina. Područje Banije izdvaja se tako ne samo povijesnim granicama, nego i svojim podjednako nedovoljno razvijenim općinama.

SLIKA 4.
Jedinice lokalne samouprave u SMŽ prema indeksu razvijenosti 2018.

Izvor: autori

Strateški razvojni dokumenti koji uređuju razvoj na području Banije

Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. (dalje: NRS 2030) usvojio je Hrvatski sabor 5. veljače 2021. godine (NN 13/2021.). Vizijom, razvojnim smjerovima, strateškim ciljevima, prioritetnim područjima javnih politika i prioritetima, definiran je desetogodišnji razvoj Republike Hrvatske. Svi strateški planski akti prema Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) izrađuju obveznici na svim upravnim razinama slijedeći hijerarhiju planskih dokumenata od dugoročnih strategija, preko nacionalnih i županijskih razvojnih planova i planova razvoja urbanih područja u srednjem te provedbenih programa u kratkom roku. U razdoblju uspostave novog sustava planiranja u 2020. i 2021. godini očekuje se izrada velikog broja strateških dokumenata. Strategije usvaja Hrvatski sabor, nacionalne razvojne planove Vlada Republike Hrvatske, županijske razvojne planove županijske skupštine, a planove razvoja urbanih područja gradska i općinska vijeća koja sudjeluju u njihovoj izradi. Provedbene programe donose čelnici tijela državne uprave te izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne)

samouprave. Banija kao subregija nije izravno obuhvaćena novim sustavom planiranja. S obzirom na hitnost razvojnih intervencija na tom području, Vlada Republike Hrvatske može pokrenuti dopunu Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18) i slijedom članka 38a, koji ju za to izrijekom ovlašćuje, uvrstiti Baniju u područja s razvojnim posebnostima (zasad su to samo otoci i brdsko-planinska područja). Na toj osnovi izradio bi se program za područja s razvojnim posebnostima u skladu sa strateškim ciljevima NRS 2030. Treba naglasiti da su takvi programi kratkoročne prirode i temelj su provedbe intervencija javnog sektora.

Uvid u postojeće razvojne dokumente pokazuje da SMŽ obavlja zadaće koje joj nameće zakonodavstvo o strateškom planiranju i prostornom uređenju, ali i da se kasni s usvajanjem novih dokumenata za razdoblje od 2021. godine nadalje. Županijska razvojna strategija 2017.-2020. produžena je za godinu dana temeljem upute Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, a novi je županijski razvojni plan za razdoblje 2021. do 2027. u izradi. Strategija razvoja ljudskih potencijala SMŽ 2014.-2020. i Strategija razvoja turizma SMŽ za isto

razdoblje su istekle, a Strategija upravljanja i raspolaganja imovinom u vlasništvu SMŽ 2017.-2021. istječe uskoro. Od postojeće razvojne dokumentacije iskoristiv je samo Masterplan prometnog razvoja Sisačko-moslavačke županije iz 2020. godine, čiji scenariji dosežu do 2030. godine. Na nacionalnoj razini Poljoprivredna razvojna strategija 2007.-2013. istekla je davno, a u suradnji sa stručnjacima Svjetske banke izrađen je nacrt nove Strategije poljoprivrede do 2030. godine koja je u javnoj raspravi od 22.03.2021. do 23.04.2021. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. istekla je i izrađuje se Strategija razvoja održivog turizma do 2030. i Nacionalni plan razvoja održivog turizma do 2027. U skladu sa Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem RH, dugoročni strateški planski akti izrađuju se i za mnoga druga područja. Bitno je ne izgubiti iz vida i europsku perspektivu. Europska komisija je objavila novi nacrt Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) za novo financijsko razdoblje pod nazivom „Budućnost hrane i poljoprivrede“, kao i činjenicu da je u tijeku prijelazno razdoblje ZPP-a (do 2023.).

U 2021. godini uvodi se novi sustav izrade kratkoročnih strateških planskih akata

na razini općina, gradova i županija u Republici Hrvatskoj. Sve JLS i županije uskoro će početi izrađivati provedbene programe za četverogodišnja mandatna razdoblja (Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske). Na razini JLS, planiralo se i dosad. Svih 19 gradova i općina Sisačko-moslavačke županije imaju propisane prostorne planove, a društveno-gospodarski razvojni planovi i programi raznih strukturnih obuhvata su im podjednako zastarjeli. Razvojne dokumente imaju gradovi Sisak (2020.), Kutina (2020.), Popovača (2020.), Petrinja (2020.), Hrvatska Kostajnica (2023.) i Novska (2023.). Uz tehničku pomoć i financiranje iz EU izvora, Grad Petrinja izradio je i provodi Intervencijski plan Grada Petrinje. Izrađen je i Strateški plan razvoja turizma destinacije – Petrinja, a u izradi je Strategija razvoja Grada Petrinje za razdoblje 2021.-2027. Grad Glina ima gradsku razvojnu agenciju te je uz tehničku pomoć i financiranje iz EU izvora izrađen Strateški plan razvoja gospodarskog sektora Grada Gline – područje informatika za razdoblje od 2018. do 2023. Razvojne planove imaju i općine. Primjerice, Velika Ludina ima Program ukupnog razvoja 2020.-2025. i Strateški razvojni plan 2015.-

2020. Martinska ves je imala Program ukupnog razvoja 2010.-2013., Topusko imalo je Strateški razvojni program općine Topusko 2015.-2020., Donji Kukuzari imali su Strateški razvojni program 2015.-2020., a Program raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu RH i Plan gospodarenja otpadom donose svake godine. Dvor ima Strategiju razvoja općine Dvor 2018.-2023., Lekenik ima Program ukupnog razvoja iz 2009., a Gvozd ima Strateški razvojni program općine za razdoblje 2015.-2020. Jasenovac je imao Strateški razvojni program za razdoblje 2015.-2020., Majur Strategiju razvoja 2016.-2020., a Sunja ima Strateški razvojni program 2017.-2022. Hrvatska Dubica ne izvještava o svojoj razvojnoj dokumentaciji. Lipovljani s druge strane imaju Strateški plan upravljanja imovinom i Procjenu rizika od velikih nesreća s posebnom procjenom rizika od potresa i procjenom spremnosti operativnih kapaciteta. Godine 2017. župan je donio Smjernice za procjenu rizika od velikih nesreća koje su izrađene u skladu sa Zakonom o sustavu civilne zaštite (NN 82/15, 118/18, 31/20, 20/21). Za područje SMŽ izrađena je 2019. godine Procjena rizika od velikih nesreća koja ne sadrži provedbene mjere. S obzirom da Banija nije administrativno-teritorijalna jedinica, ni

jedan od dosadašnjih strateških razvojnih dokumenata nije precizirao nalazi li se grad ili općina u dijelu SMŽ koji spada u područje Banije. Ni županijski razvojni dokumenti ne ističu Baniju kao područje koje zaslužuje posebnu razvojnu pažnju. Razlike između općina na sjevernom rubu županije i općina koje povjesno čine Baniju upućuju, međutim, na subregionalizaciju prostora županije. Posebnog razvojnog dokumenta za Baniju nema ni na razini RH, iako se osnove za to mogu naći u Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, primjerice za područja s razvojnim posebnostima ili potpomognuta područja. Potres tako nije donio samo razaranja. Uputio je i da Baniju treba izdvojiti kao posebno područje i pokrenuti, a zatim i usmjeravati, njezin razvoj. Ovdje predočena dugoročna vizija razvoja prilog je izradi razvojne dokumentacije koju za ovo po mnogočemu izuzetno područje tek treba izraditi.

Mehanizam intervencije javnog sektora

Sam karakter intervencije javnog sektora koja podrazumijeva ciljano djelovanje države u vidu mjera, aktivnosti i projekata (Slika 5.), temeljenih na strategijama, planovima i programima, mora biti sveobuhvatan i temeljiti se na preduvjetima

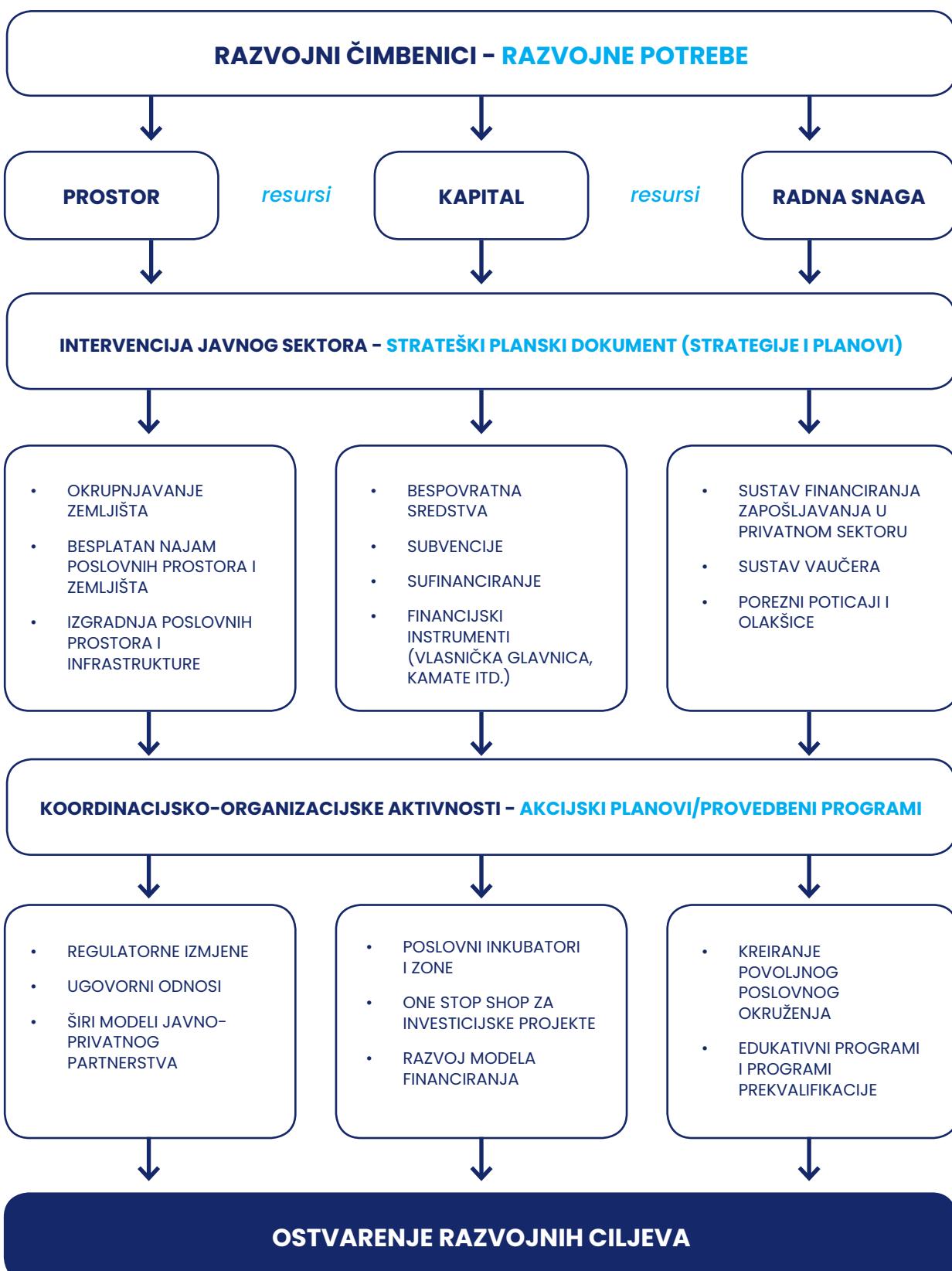
za djelovanje razvojnih čimbenika od kojih su ključni sljedeći:

1. Prostor (zemljište, poslovna infrastruktura) – u kontekstu dosadašnje razine gospodarske aktivnosti može se ustvrditi da je iskorištenje postojeće imovine, bez obzira na vlasništvo ili karakteristike (zemljište, poslovni prostori), bilo nedovoljno. Nedavni potresi dodatno su onemogućili poslovanje velikog dijela poduzetnika i obrtnika zbog rušenja poslovnih prostora i velikih materijalnih šteta. Stoga je potrebno osigurati regulatorne, institucionalne i fiskalne (financijske) preduvjete koji će omogućiti

aktivaciju neiskorištenih poljoprivrednih zemljišta i poslovne imovine;

2. Osiguranje kapitala – vezano je za financiranje poduzetničkih projekata koji se ne mogu temeljiti na tržišnim kriterijima s obzirom na gospodarski kontekst područja te gospodarske i financijske kapacitete poduzetnika, ali i tržišta. Stoga su potrebne intenzivne mjere vezane za osiguranje vlasničkog (rizičnog) kapitala, bespovratnih sredstava te različitih oblika subvencioniranja i sufinanciranja investicijskih i drugih poduzetničkih projekata;

SLIKA 5. Mehanizam intervencije javnog sektora i strateški razvojni okvir

Izvor: autori

3. Aktivacija radno aktivne populacije – na prostoru Banije i SMŽ te, po potrebi, kreiranje mehanizama za osiguranje dodatne radne snage. Na području SMŽ u 2019. godini, stopa nezaposlenosti bila je u prosjeku 19,9 posto. U 2021. godini može se očekivati značajno pogoršanje. Stoga je potrebno kreirati mehanizme brzog zapošljavanja kako bi se spriječio dodatan odljev radno aktivnog stanovništva, ali i osigurati mehanizme i garancije građanima i poduzetnicima da će poduzete mjere imati dugoročan karakter. U tom smislu moguće su stimulacije poduzetnika usmjerene na zapošljavanje dodatnih radnika, kreiranje sustava vaučera za potrebe poljoprivrede i drugi modaliteti potpora;

4. Uspostava djelotvornog koordinacijsko-organizacijskog mehanizma koji će činiti integrirani sustav potpornih institucija i organizacija kako bi se poduprli nedovoljno

razvijeni lokalni upravljački i provedbeni kapaciteti. Posebnu ulogu u takvom mehanizmu trebaju imati znanstvene i obrazovne institucije te nastavni centri, koji bi trebali biti na raspolaganju građanima, poduzetnicima, ali i subjektima javnog sektora. Također, potrebno je osigurati sinkronizirano djelovanje vertikalne i horizontalne aktivnosti svih nositelja razvojnih intervencija. Posebno je važno naglasiti da sve navedene mjere moraju imati obilježja djelovanja u kratkom vremenskom roku i da moraju biti visokog intenziteta u smislu finansijske, tehničke i kadrovske podrške. Treba jasno dati do znanja da je riječ o dugoročnim i kontinuiranim intervencijama. Shema u nastavku prikazuje osnovnu razradu koncepcije državne intervencije u funkciji ostvarenja razvojnih ciljeva repopulacije i dinamičnog gospodarskog razvoja.

3

Metodologija određivanja razvojne vizije na temelju razvojnih scenarija

Ovdje primijenjena metoda razvojnih scenarija pokazuje se korisnom prilikom određivanja dugoročnih razvojnih vizija. Pritom je ključno strateški promišljati budućnost izvan postojećih okvira i imati u vidu veliku neizvjesnost koju donosi dalja budućnost. Scenariji su korisna nadopuna uobičajenim alatima strateškog planiranja, posebno u uvjetima planiranja na dugi rok i određivanja dugoročne razvojne vizije.

Proces razvoja scenarija i vizije odvija se u sljedećim koracima:

- Identifikacija faktora promjena (PESTEC metoda)
- Analiza i klasifikacija faktora promjena (važnost – neizvjesnost)
- Odabir faktora za razvoj scenarija
- Rasprava o scenarijima (brainstorming, u kontekstu razvojnih ekstrema)
- Odabir scenarija za razvojnu viziju Banije (opis)
- Određivanje razvojne VIZIJE (kratka izjava)
- Popis preporuka za razvoj u kratkom, srednjem i dugom roku (nakon radionice).

Radna skupina okupljena radi određivanja razvojnih scenarija, raspravila je faktore promjena koji u dugom roku mogu utjecati na gospodarski razvoj Banije. U raspravi o faktorima promjena korištena je varijacija PEST/EC metode (eng. Political, Economic, Social, Technological, Environment, Civic). Faktori promjena formulirani su neutralno, bez vrijednosnih sudova kako bi se ovisno o razvojnog kontekstu o njima moglo raspravljati u pojedinim razvojnim scenarijima. Većina faktora formulirani su kao generalizirani nadpojmovi koji se u razvojnog kontekstu mogu detaljnije odrediti.

U raspravi je prepoznat velik broj faktora promjena koji će utjecati na dugoročno stanje Banije. U narednom koraku proveden je postupak određivanja faktora s obzirom na njihovu važnost i razinu neizvjesnosti. Faktori promjena za određivanje razvojnih

scenarija odabrani su tako što su iz skupa faktora u PESTEC tablici izdvojeni oni NAJAVAŽNIJI I NAJNEIZVJESNIJI. Rezultati rada radne skupine na odabiru faktora promjena navedeni su u Tablici 4. u nastavku.

U sljedećem koraku odabранo je sedam faktora za svaki scenarij, a zatim su izdvojena dva najmanje povezana. Tako je ustanoavljen razvojni kontekst za raspravu o razvojnim scenarijima. Rasprava je vođena s pogledom u daljnju budućnost prostora Banije, pa je razmotreno kako bi navedeni faktori mogli djelovati na prostor, društvo i gospodarstvo. Ovaj je postupak kreativan i nije nužno utemeljen na današnjem stanju, već se promišlja kakvo bi stanje trebalo biti u dugom roku, ako se o razvoju promišlja na temelju što je moguće realnije procjene mogućeg djelovanja odabranih faktora promjena.

TABLICA 4. Faktori promjena**FAKTORI PROMJENA KOJI UTJEČU NA REVITALIZACIJU BANIJE
- „DUGOROČNA RAZVOJNA VIZIJA BANIJE“**

POLITIČKO-PRAVNI	Odnosi u EU-proširenje EU Politički odnosi u regiji – RH-BIH-RS Trorazinsko upravljanje razvojem / odnosi između nacionalne, regionalne i lokalne vlasti Imovinsko-pravni odnosi Zakonski okvir upravljanja razvojem na području Banije
EKONOMSKI	Radna snaga (visoka nezaposlenost, visok udio nezaposlenih mladih) Gospodarstvo (malo gospodarstvo, OPG, industrija)
SOCIJALNI	Siromaštvo Demografija (emigracija/imigracija, kulturni identitet (graničnog područja) – materijalna i nematerijalna baština) Socijalna infrastruktura i socijalni kapital Obrazovanje Nejednakost
TEHNOLOŠKI	Infrastruktura/Povezanost IT infrastruktura (mobilni i broadband) Prometna infrastruktura (željeznice, ceste, mostovi) Energetika (tehnologija) Komunalna infrastruktura
OKOLIŠ	Ekosustav (klimatske promjene, seizmička aktivnost tla, čisti ekosustav) Otпад Epidemija Energetska neovisnost i održivost Resursi (biofizička podloga) Prirodna baština
GRAĐANI	Sudjelovanje građana (procesima odlučivanja o razvoju, aktivno uključivanje u razvojne procese) Ljudska sigurnost

Izvor: autori

Odabrani su sljedeći najvažniji i najnesigurniji faktori promjena:

- Odnosi u EU/proširenje
- Promjene u ekosustavu
- Gospodarstvo
- Ljudski kapital/demografija/radna snaga
- Infrastruktura/Povezanost
- Ljudska sigurnost
- Upravljanje razvojem

U sljedećem koraku ocijenjen je utjecaj odabralih faktora promjena na dugoročni razvoj Banije:

EU

EU je izvor finansijskih sredstava i potencijalno tržiste za proizvode.

EU se proširila na Bosnu i Hercegovinu te Crnu Goru, čime je pospješena prekogranična mobilnost ljudi roba i usluga;

Ekosustav

- Očuvana je lokalna bioraznolikosti, kvaliteta tla i voda uz minimalno zagađivanje iz poljoprivredne

djelatnosti. Očuvane su šume kestena i bagrema.

- Banijski resursi koriste se održivo, uz primjenu odgovarajućih zelenih tehnologija. Nacionalna tehnološka politika tretira Baniju kao ogledno područje zelenih tehnoloških inovacija;

Zeleno gospodarstvo

- Poljoprivredna proizvodnja razvija se u klasterima i usmjerena je na organski uzgoj tradicionalnih i odabralih novih kultura. Privatno i državno poljoprivredno zemljište stavljeno je u najvećoj mogućoj mjeri u funkciju. Lokalne energetske potrebe zadovoljava biomasa i biopljin. Kombinacija uslužnih djelatnosti seoskog turizma te terapeutike i rekreativne zasnovana je na uzgoju i korištenju konoplje.
- Početni razvoj gospodarstva postignut je osnaživanjem postojećih djelatnosti. Razvoj u kasnijim fazama zasniva se na propulzivnim djelatnostima s visokom dodanom vrijednošću;

Obnova zajednice

- Demografska struktura osigurava nužan udio aktivnog radnog stanovništva, a mlađi se adekvatno obrazuju i tako čine temelj dugoročnog razvoja regije.
- U početnoj razvojnoj fazi Banija privlači nove stanovnike otvaranjem radnih mjesta i stimuliranjem ulaganja u tradicionalnim, nakon potresa obnovljenim, djelatnostima. U kasnijim fazama razvoja radna mjesta se otvaraju u novim djelatnostima;

Infrastruktura i povezanost

- Dovršena je autocesta do Siska i osuvremenjena mreža željezničkog prijevoza u sklopu šire orientacije EU na prelazak sa cestovnog na željeznički promet. Izgrađene su lokalne cestovne mreže i obnovljena pruga od Siska do Petrinje.
- Novi banijski početak obilježava pokrivanje regije širokopojasnim internetom. Slijedi dogradnja elektrodistribucijske mreže uskladjene s izgradnjom lokalnih malih proizvođača energije solarima i vjetroelektranama;

Ljudska sigurnost

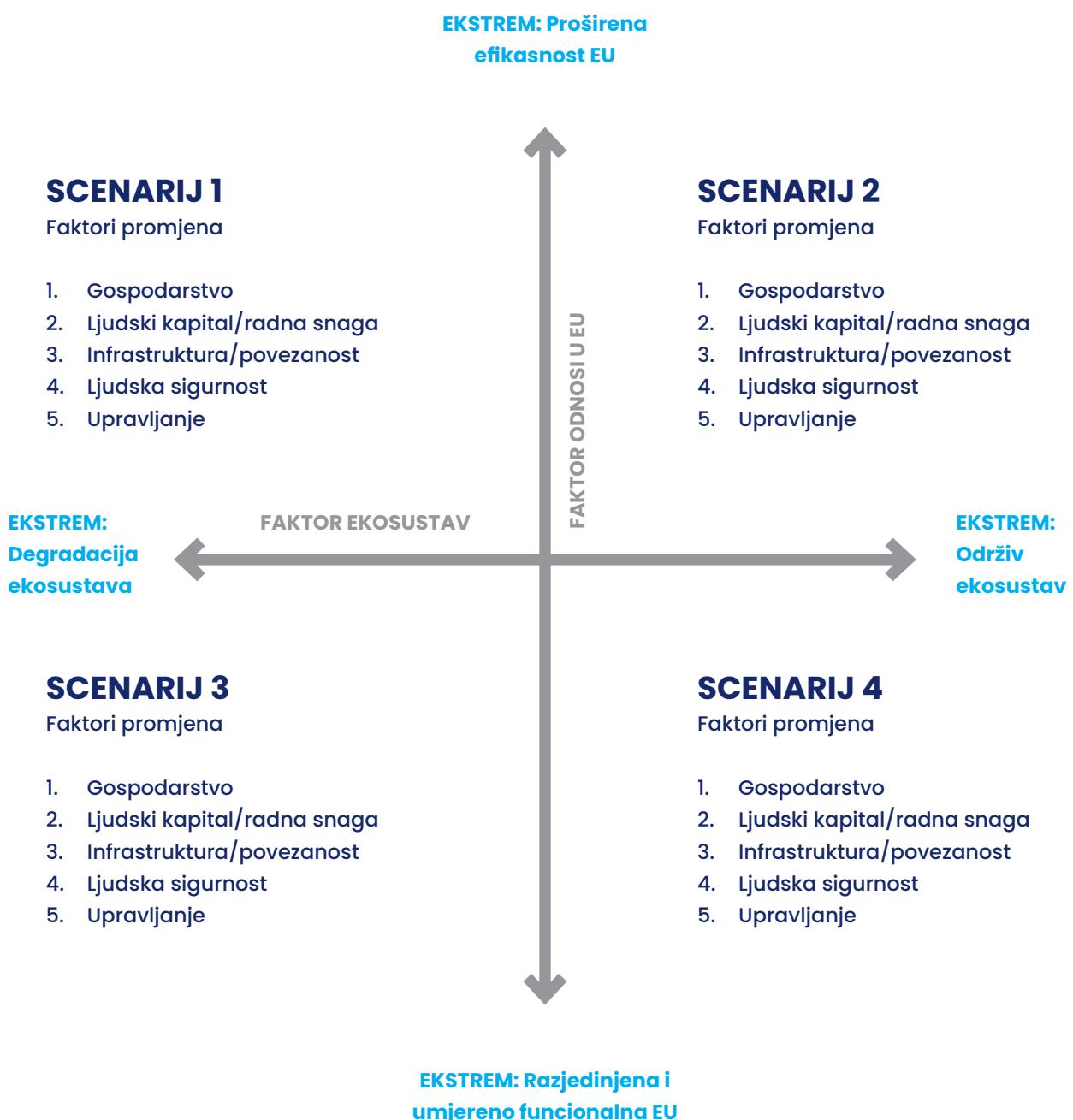
- Uspješno se provode sigurnosne mjere zaštite od šteta koje poplave i suše mogu nanijeti poljoprivrednoj proizvodnji.
- Obnovljene, ojačane i novosagrađene zgrade uspješno mogu izdržati potrese predviđenog intenziteta u odnosu na potresnu zonu. Sustav civilne zaštite visoko je funkcionalan, spreman djelovati u slučaju potresa i poplava;

Upravljanje razvojem

- Obnova i osiguranje razvojnih preduvjeta koordinira se na državnoj razini. U kasnijim razvojnim fazama, u skladu s realnom dinamikom razvoja i akumulacijom kapitala na regionalnoj razini, upravljanje razvojem decentralizira se u skladu s ostalim regijama u zemlji.
- Razvojem se upravlja participativno s dobro uhodanom vertikalnom koordinacijom državnih, županijskih i lokalnih nositelja razvojne politike. Banijske JLS su osposobljene za pokretanje vlastitih lokalnih projekata.

SLIKA 6. Matrica scenarija za područje Banije

MATRICA SCENARIJA

Izvor: autori

U sljedećem koraku raspravljen je značaj odabranih faktora. Izdvojena su dva – Odnosi u EU i Ekosustav. Odnosi u EU određeni su u intervalu „proširena efikasna EU – razjedinjena i umjereni funkcionalna EU“, a Ekosustav u intervalu „održivi ekosustav – degradacija ekosustava“. Dva izdvojena faktora su zatim uvedena u koordinatni sustav, Odnosi u EU na ordinatu, a Ekosustav na apscisu. Četiri moguće kombinacije ovih faktora čine kontekst četiri scenarija navedenih u kvadrantima koordinatnog sustava. Prvi scenarij opisuje kako će preostalih pet

faktora djelovati na promjene u uvjetima degradacije ekosustava i proširene i efikasne EU, drugi opisuje kako će faktori djelovati u uvjetima očuvanog održivog ekosustava te proširene i efikasne EU i tako dalje. Na toj osnovi povedena je slobodna kreativna rasprava u kojoj je temeljem iskustva i stručnih procjena kao najprihvatljiviji izabran optimistični scenarij broj 2. Budući da je riječ o budućem dvadesetogodišnjem razdoblju optimistični scenarij se u svakom slučaju činio najprihvatljivijim te je opisan u Tablici 5.

TABLICA 5. Opis odabranog scenarija razvoja Banije

SCENARIJ 2 BANIJA

RAZVOJNI KONTEKST: PROŠIRENA I EFIKASNA EU & ODRŽIV EKOSUSTAV

1. ZELENO GOSPODARSTVO

- Banija je primjer najbolje prakse zelenog razvoja (green development benchmark) – regionalno prepoznato područje uspješno primijenjenih „zelenih“ inicijativa (poljoprivreda, drvna industrija, turizam, geotermalni izvori i dr.) – ogledni primjer zelenog razvoja
- Proizvodnja je orientirana na finalne proizvode umjesto izvoza sirovina
- Gospodarstvo je temeljeno na komparativnim prednostima područja – šume, poljoprivredno zemljište, termalni resurs, mogućnosti ekoproizvodnje
- Razvija se zelena i održiva poljoprivreda
- Postupci okrupnjivanja poljoprivrednog zemljišta uspješno se provode i doprinose fokusiranju poljoprivredne proizvodnje
- Poljoprivredni proizvodnici se okreću novim i visoko profitabilnim kulturama
- Tradicionalna proizvodnja mesa i mesnih prerađevina se uspješno diversificira
- Razvija se održiva drvna industrija i proizvodnja namještaja i kuća
- Provodi se zelena reindustrializacija u industrijskom trokutu Zagreb-Sisak-Karlovac
- Geotermalni izvori koriste se za opskrbu energijom te za razvoj turizma, poljoprivrede i posebnih zdravstvenih usluga

- MSP i OPG ojačani su i organizirani u klastere i zadruge
- Sisak postaje regionalni lider u području zelene energije (biomasa)
- Petrinja postaje predvodnik razvoja novih tehnologija proizvodnje mesa i mesnih supstituta – supsticija u prehrambenoj industriji
- Proizvodnja hrane postiže visoke dodane vrijednosti („superfood“, bio/organska hrana , autohtone pasmine, konoplja)
- Ubrzano se razvija se distribucija i logistička djelatnost (uključivo riječni promet, Luka Sisak)

2. OBNOVA ZAJEDNICE: Ljudski kapital/demografija/radna snaga

- Zakonski okvir omogućava doseljavanje stanovništva (prilagodba Zakona o strancima), u skladu s nosivim kapacitetom područja
- Novo stanovništvo doseljava se iz novih članica EU, regije i drugih dijelova svijeta
- Natalitet raste, a populacija se pomlađuje
- Visoka razina zapošljivosti postiže se kao rezultat obrazovnog sustava uskladenog s ciljanim potrebama gospodarstva
- Prevladava ugodan i kvalitetan životni stil – vrtići, školovanje, zapošljavanje, dostupne javne usluge, kvalitetan zdravstveni sustav
- Oblikuju se i provode programi integracije stanovništva (primjeri iz prošlosti – Caprag, Željezara)
- Prevladava „osjećaj razvoja“ – pozitivna razvojna klima među stanovništvom

3. INFRASTRUKTURA I POVEZANOST

- Energetski resursi koriste se održivo
- Unaprijedena je prometna povezanost s novim područjima EU (susjedstvo) – vremena putovanja (Sisak-Zagreb) su skraćena
- Dosegnuta je visoka razina digitalne povezanosti
- Novi industrijski trokut je prometno povezan (ceste i željeznice Zagreb-Sisak-Karlovac i riječna povezanost Luka Sisak)
- Ostvaren je održivi sustav naselja, vitalni mali gradovi i društvena infrastruktura, funkcionalna, racionalna i atraktivna urbana struktura (postojeće urbane cjeline se podmlađuju)
- Dostupni ruralni prostori su cestovno, energetski i informatički dostupni
- Luka Sisak modernizirana je na temelju Master plana Nove luke Sisak

4. LJUDSKA SIGURNOST

- Sustav civilne zaštite je visoko funkcionalan
- Stambeni fond je dovoljan za postojeće i očekivano novo stanovništvo
- Dosegnuta je visoka razina otpornosti na prirodne nepogode na temelju dobro provedene obnove nakon potresa

5. UPRAVLJANJE

- Lokalna samouprava je ojačana, uključiva i funkcionalna
- Na djelu je proaktivni intervencionizam javnog sektora – „privremeno“ upravljanje razvojem s državne razine
- JLS uspješno provode razvojne inicijative i projekte za koje koriste raspoloživa sredstva iz različitih dostupnih izvora
- Sustav upravljanja prilagođen je razvojnim uvjetima (snažan utjecaj države u kriznim vremenima – lokalna zajednica ojačana je uslijed obnovljene društvene infrastrukture)
- Kadrovska politika lokalne samouprave temeljena je na znanju i dokazanom profesionalnom iskustvu
- Razvojni smjer je jasno definiran, a planovi se uspješno provode
- Gradani aktivno sudjeluju u razvoju lokalne zajednice i djeluju kroz lokalne akcijske grupe (LAG)

Izvor: autori

4

Vizija Banije – Zeleni prostor mogućnosti

„Banija je demografski obnovljena zelena regija Hrvatske s uvaženim razvojnim posebnostima i visokim stupnjem samodostatnosti u proizvodnji hrane i opskrbi energijom. U inovativnoj, bogato strukturiranoj proizvodnji visoke dodane vrijednosti prednjače poljoprivreda i prehrambena prerađivačka industrija. Banijsko gospodarstvo okrenuto je zadovoljavanju tržišne potražnje sutrašnjice i pruža svojim stanovnicima uvjete za održiv i kvalitetan život u očuvanom i inspirativnom okolišu.,,

OKVIR 1. Pregled razvojnih vizija na području Banije

Orijentacije radi u nastavku je pregled vizija definiranih na području Banije u okviru različitih strateških planskih dokumenata. Vizije imaju svi razvojni dokumenti gradova i općina SMŽ. Vrlo su slične, šablonski sročene i redom vrlo optimistične.

- Županijska razvojna strategija SMŽ 2017.-2020. – vizija: „Županija gospodarskog rasta temeljenog na inovativnoj, elektroničkoj i izvozno orientiranoj industriji, poljoprivrednoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji, turističko odredište prepoznatljive očuvane povijesne i kulturne baštine te očuvanih jedinstvenih prirodnih resursa, jedinstvenog doživljaja, razvijene infrastrukture, poželjna ulagačima te za rad i življenje.“
- Poljoprivredna razvojna strategija SMŽ 2007.-2013. – vizija: „Unutar županije voditi ćemo naprednu poljoprivrednu proizvodnju, jednu od uspješnijih hrvatskih priča od koje će koristi imati poljoprivredni proizvođači i cijelokupna ruralna zajednica.“
- Strategija razvoja turizma SMŽ 2014.-2020. – vizija: „Njegujući izvornost, tradiciju i gostoprimstvo, u autentičnom prirodnom okruženju, SMŽ kao privlačna regija zdravstvenog i kontinentalnog turizma posjetitelju daje nezaboravno iskustvo originalnog turističkog doživljaja, kao esencije putovanja i boravka.“
- Strategija razvoja ljudskih potencijala SMŽ 2014.2020. – vizija: „Kompetentna radna snaga, spremna na izazove tržišta rada, postaje važan partner u održivom i konkurentom gospodarskom razvoju Sisačko-moslavačke županije.“
- Masterplan prometnog razvoja SMŽ (2020.) – vizija: „Razvoj prometnog sustava Sisačko-moslavačke županije usmjeren je prema osiguranju sigurnosti putnika i unaprjeđenju dostupnosti prometa svim skupinama stanovništva. Prometna rješenja moraju biti inovativna i visokotehnološka te prihvatljiva za okoliš s naglaskom na integrirana rješenja u javnom prijevozu putnika. Intermodalnost i održiva mobilnost u putničkom i teretnom prometu stoga moraju biti glavne odrednice razvoja prometa Sisačko-moslavačke županije.“

Vizija Banije polazi od povijesno-geografskog identiteta tradicionalnog europskog periferijskog prostora. Mjere razvoja usmjerene su na zaustavljanje sadašnjeg procesa opadanja gospodarstva i jačanja ekonomskog potencijala, poboljšanje pristupa uslugama, relacijsko povezivanje te kvalitetno i povoljno stanovanje uz očuvanje pozitivnih vrijednosti položaja na rubu metropolitanskog područja.

Banijsko je gospodarstvo u najvećoj mogućoj mjeri cirkularno, s naglaskom na minimalnu upotrebu i odgovarajuće zbrinjavanje plastike. Mreža naselja, odmjerena prema potrebama održivog iskorištavanja poljoprivrednih, šumskih i geotermalnih resursa, ravnomjerno pokriva cijelu regiju i osigurava stanovnicima kvalitetne zdravstvene, obrazovne i komunikacijske usluge. Regija je pokrivena širokopojasnom internetskom mrežom i prometnicama koje dobro povezuju naselja u mreži, a regiju sa Zagrebom, Karlovcem i obalnim naseljima.

Gospodarska struktura proizlazi iz resursne osnove koja je fizički (izgrađena mreža putova) i pravno (riješeni imovinsko-pravni odnosi) dostupna, a gospodarstvenici su orijentirani na proizvode visoke dodane

vrijednosti. Ekonomski aktivnost temeljena je na poljoprivrednom klasteru. U početnoj razvojnoj fazi država donosi Dugoročni plan razvoja banijske poljoprivrede i šumarstva i osigurava dovoljno površina za razvoj suvremene organske održive poljoprivrede. Cilj je plana osiguravanje osnovnih uvjeta ulaganja i proizvodnje, a u konačnici izgradnja odgovarajuće demografske strukture kao osnovnog preduvjeta iskorištavanja poljoprivrednih i šumarskih resursa. Vlasnička struktura nakon uspješno provedenog plana okrupnjivanja zemljišta prestaje biti preprekom isplativim ulaganjima u poljoprivrednu i šumarstvo.

U zelenim prostorima mogućnosti mladima je omogućen povratak poljoprivredi, jer država uspješno provodi plan otkupa privatnog zemljišta po atraktivnim cijenama. Neiskorištena zemlja lako se objedinjuje u veće parcele i daje u dugoročni najam onima koji su motivirani da ostanu/dodu i bave se poljoprivredom. Stvoreni su uvjeti za davanje zemljišta u državnom vlasništvu u najam, čime je postignuta ekonomski isplativost poljoprivrednih pothvata. Prirodni uvjeti za uzgajanje konoplje su povoljni. Prepoznato je da je najbrži put razvoja poljoprivrede

uzgajanje industrijske konoplje. Konoplja djeluje kao razvojna poluga koju prate tradicionalne kulture. Klaster prerađivačkih i uslužnih djelatnosti proizvoda od konoplje uspješno integrira seoski turizam. Država osigurava potrebnu prometnu, komunalnu, i obrazovnu infrastrukturu kao preduvjet privlačenja mlađih obitelji i poduzetnika.

Banija je prostor kreativnog gospodarskog, demografskog i kulturnog razvoja temeljenog na zaštiti okoliša i tradicijske kulture. Vizija Banije obuhvaća kreativno poticanje društvenih i gospodarskih aktivnosti koje uključuju održivo upravljanje prirodnim resursima i infrastrukturom po mjeri čovjeka.

5

Prijedlozi ključnih razvojnih inicijativa

5.1 Zeleno gospodarstvo

1) Specijalizacija Top

Termi Topusko za wellness i zdravstvene tretmane industrijskom konopljom

Inicijativa revitalizacije Top Termi Topusko usmjerena je na sveukupno unaprjeđenje njihovog turističkog proizvoda:

- stvaranjem nove ponude termalnog proizvoda diferencijacijom wellnessa i zdravstvenim tretmanima industrijskom konopljom;
- podizanjem kvalitete postojeće ponude termalnog proizvoda;
- podizanjem kvalitete ponude smještaja.

Top Terme Topusko

zasnivaju novi razvojni ciklus na inovativnim tretmanima proizvodima industrijske konoplje s višestrukim pozitivnim zdravstvenim učincima na ljudski organizam. Prve su u regiji po sveobuhvatnom pristupu pružanja ovog tipa usluge. Jedinstveni faktor diferencijacije je razvoj wellnessa i zdravstvenog proizvoda zasnovanog na industrijskoj konoplji/CBD uljima i ostalim proizvodima (snažna poveznica s lokalnom proizvodnjom industrijske konoplje) u programima temeljenim na stručnom medicinskom i wellness znanju i stručnim podlogama. Ovim vidom ponude i specijalizacijom, Top Terme Topusko zauzimaju jedinstveni položaj na tržištu, a spona

s lokalnim proizvođačima je dodatan ekonomski i socijalni faktor sinergije.

Top Terme Topusko trebaju znatno unaprijediti kvalitetu postojeće usluge smještaja i postići standard 4*. To će omogućiti kvalitetnije pozicioniranje Top Termi Topusko na domaćem i međunarodnom tržištu i rezultirati poboljšanjem poslovnih performansi koje će omogućiti dodatno zapošljavanje i veće plaće.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / **srednji** / niski*

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

*Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / **srednji** / dugi rok*

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, privatni investitori

Mogući izvori finansiranja: ESIF, bankarski sektor

2) Poljoprivredni uzgoj i prerada

industrijske konoplje

Nizom mjera poljoprivredne politike pružit će se snažna potpora proizvodnji industrijske konoplje kao alternativne, ali visoko isplative, poljoprivredne kulture s poviješću uspješne proizvodnje na području Banije tijekom 20. stoljeća. Europski

poljoprivredni trendovi i kretanje cijena poljoprivrednih proizvoda upućuju da je uzgoj konoplje za medicinsku upotrebu jedan od najizglednijih smjerova razvoja poljoprivrede na Baniji.

Formirat će se klaster i/ili zadruga proizvođača industrijske konoplje kojoj treba osigurati:

1. Nužna znanja i obrazovanje za uspješan uzgoj;
2. Edukaciju poduzetnika oko prerade i proizvodnje proizvoda visoke dodane vrijednosti bazirane na industrijskoj konoplji;
3. Edukaciju poduzetnika o proizvodnji proizvoda s ljekovitim svojstvima s potencijalnom uporabom u wellness i medicinskim tretmanima (veza s inicijativom za specijalizaciju Top Termi Topusko);
4. Nabavu sjemena, mehanizacije i opreme za uzgoj;
5. Liniju za preradu i skladištenje itd.

Klaster/zadruga treba okupiti postojeće OPG i usmjeriti ih na ovaj vid proizvodnje, utjecati na dolazak novih poduzetnika i tako jačati MSME sektor Banije. Ovime se može preobraziti cjelokupna poljoprivredna djelatnost Banije i generirati značajni ekonomski efekti za MSME sektor koji će se

uključiti u ovu aktivnost. Inicijalni razvojni impuls država će osigurati bespovratnim kreditima i subvencijama za udruživanje i nabavu potrebne opreme i dodatno obrazovanje.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: poduzetnici, OPG

Mogući izvori financiranja: ESIF, HAMAG-Bicro, bankarski sektor

3) Održivi izvori energije (OIE) u funkciji gospodarskog razvoja

Inicijativa podrazumijeva istraživanja potencijala korištenja geotermalne energije u funkciji gospodarskog razvoja, odnosno utvrđivanje opcija eksploatacije na temelju izmjerene temperature i ostalih hidrodinamičkih značajki vode/bušotina.

Geotermalna energija se, u skladu s primjerima dobre prakse, može višestruko koristiti:

1. Proizvodnja električne energije u geotermalnoj elektrani;

2. Grijanje staklenika, čime se na ekološki prihvatljiv način smanjuje trošak energetika za 80 posto u odnosu na tradicionalno zagrijavanje staklenika i postiže značajno veća konkurentnost poljoprivredne proizvodnje kroz cijelu godinu;

3. Razvoj turizma.

Ovime se otvara mogućnost ulaganja u već postojeće geotermalne elektrane u Hrvatskoj (npr. Bjelovar/Ciglena), kao i povećanje dodane vrijednosti u poljoprivredi kroz cijelu godinu (visoko profitne kulture povrća i voća u stakleničkim uvjetima).

Ovaj projekt ima iznimno snažno izraženu komponentu održivosti i zelene energije, čime bi mogao osigurati financiranje u novoj finansijskoj omotnici EU te financiranje iz nacionalnih izvora.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, privatni investitor/i

Mogući izvori financiranja: ESIF, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, HBOR, bankarski sektor

4) Proizvodnja biljnog mesa

Ovom inicijativom se može oživjeti tradicija proizvodnje hrane na ovom području, posebice mesnih proizvoda i prerađevina koja danas opada zbog gubitka ekonomije obujma.

Najnoviji trendovi u proizvodnji hrane ukazuju na etički i ekološki odmak od tradicionalne proizvodnje mesa i priklanjanje alternativama, prije svega proizvodnji biljnih supstituta mesa koja je u snažnoj uzlaznoj tržišnoj fazi s projekcijama vrijednosti tržišta do 2025. godine od preko 7 milijardi USD i godišnjim stopama rasta od 20-ak posto. Primjerice, Burger King koristi „meso“ tvrtke Impossible Burger za određene burgere, restoranski lanac Carl's Jr. koristi meso tvrtke Beyond Burger. Globalne multinacionalne kompanije također sve više ulazu u ovaj vid proizvodnje (Kraft, Nestle, Kellogg's).

Ovakva proizvodnja će na području Banije omogućiti korištenje stečenog znanja u proizvodnji mesa i mesnih prerađevina za

inovacije u proizvodnji biljnih supstituta mesa, aktivaciju poljoprivrednog zemljišta, diverzifikaciju gospodarske aktivnosti postojećih gospodarskih subjekata, kao i stvaranje novih poduzetničkih inicijativa, edukaciju radne snage i slične povoljne ekonomske i društvene učinke.

S obzirom na bogatstvo poljoprivrednih površina i dugogodišnju tradiciju proizvodnje mesa i mesnih prerađevina, ovo područje i gospodarski sektor imaju potencijal za ponovno pokretanje, a zatim i transformaciju, prilagodbu i anticipiranje novih trendova. Država bi ovdje posredstvom EU fondova, a u kontekstu održive i zelene poljoprivrede, trebala omogućiti postojećim i novim poduzetnicima i tvrtkama posebno povoljno financiranje ove gospodarske aktivnosti uz snažnu komponentu bespovratnih sredstava. *Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski*

*Vremenski prioritet: visok / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok*

*Potencijalni nositelji: poduzetnici, OPG/i
Mogući izvori financiranja: ESIF, HAMAG-Bicro, bankarski sektor*

5) Sustav komercijalizacije lokalnih poljoprivrednih proizvoda – „Made in Banija“

Cilj je ove inicijative uspostava poslovne platforme, klastera, zadruge ili tvrtke koja će korištenjem državnih inicijalnih sredstava i inicijalno postavljenog stručnog menadžmenta (stručnjaci za organizaciju, tehnolozi, stručnjaci za marketing i prodaju itd.), s jasnom razvojnom misijom, oblikovati efikasan sustav:

1. Okrupnjavanja OPG proizvodnje;
2. Usmjeravanja OPG proizvodnje na proizvode visoke dodane vrijednosti/ profitne marže;
3. Obrazovanja OPG-ova za proizvodnju i unaprjeđenje tehnološkog procesa;
4. Logistike, skladištenja, otkupa i distribucije proizvoda;
5. Deklariranja i zadovoljavanja svih sigurnosnih protokola upravljanja hranom i prehrambenim namirnicama i sl.

Djelomičnom centralizacijom procesa proizvodnje ostvaruju se najmanje četiri cilja: 1) zadržavanje i jačanje proizvodnje u sklopu malih domaćinstava i OPG-ova, 2) pozitivan utjecaj na diverzifikaciju

proizvodnje, 3) podizanje razine kvalitete i prepoznatljivosti proizvoda i 4) stvaranje modela komercijalizacije proizvoda i minimiziranje poslovnog rizika mikro i malih poduzetnika. S obzirom na to da u početnoj razvojnoj fazi projekt teško može biti uspješan na tržištu, finansijska potpora javnog sektora je nužna. S druge strane, komercijalizacija današnje poljoprivredne proizvodnje malog obujma može se odgovarajućim poticajnim mjerama usmjeriti i prema društveno odgovornom poslovanju. Interes tržišta pobudio bi se, između ostalog, korištenjem oznake „Made in Banija“ ili specifičnijim oznakama geografskog porijekla kao što su „Made in Petrinja“ ili „Made in Glina“.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni

*potencijal: visok / **srednji** / niski*

*Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski*

*Mogući efekt unaprjeđenja: **kratki** / srednji / dugi rok*

Potencijalni nositelji: poduzetnici, OPG/i, javni sektor (MPOLj, HPK, sveučilište, JLP(R)S)

Mogući izvori financiranja: Europski strukturni i investicijski fondovi (ESIF) namijenjeni ulaganjima u nova radna mjesta i projekte održivog razvoja, bankarski sektor

6) Drvna industrija – od poluproizvoda do proizvoda visoke vrijednosti

Ovom bi se inicijativom potaknuo razvoj i komercijalizacija inovativnih ideja u preradi i proizvodnji proizvoda od drva na području Banije u sklopu trenutačno postojećih poduzeća koja imaju potencijal prelaska na proizvodnju drvnih proizvoda više dodane vrijednosti i potencijalnih zainteresiranih domaćih i inozemnih ulagača. Inicijativa podrazumijeva državne intervencije finansijskim i nefinansijskim mjerama za projekte koji odgovaraju načelima održivosti, što se postavlja kao temeljni preduvjet dalnjeg rasta drvnog sektora i dugoročno održivog korištenja šumskog fonda.

Prema podacima FINA-e, u 2018. godini u drvoprerađivačkoj industriji SMŽ ostvarena je 1 milijarda kuna prihoda, od čega je 60 posto ostvareno na inozemnom tržištu. Dobit je iznosila 70 milijuna kuna. Kako navodi HGK ŽK Sisak, u strukturi prerade drveta sudjeluju tvrtke koje se najvećim dijelom bave izradom poluproizvoda. Prema informacijama s terena, ključni ograničavajući faktori dalnjeg razvoja su ograničena dostupnost resursa (posebice teški pristup najkvalitetnijim vrstama drva) te nedostatak nekvalificirane i kvalificirane

radne snage.

Država može poduprijeti inicijativu ulaganjima u trenutačno nedostajuću infrastrukturu, kao i nizom instrumenata fiskalne politike usmjerenih na smanjivanje troškova poslovanja. Fiskalne mjere mogu se provoditi i prilikom uspostavljanja javno-privatnog partnerstva.

Treba imati u vidu i respektabilne tvrtke u drvnom sektoru susjedne BiH koje proizvode s visokom dodanom vrijednošću. Treba istražiti njihov mogući interes za otvaranjem pogona unutar EU, ako bi im se pružili konkurentni uvjeti poslovanja i pristup kvalitetnoj sirovini. Suradnja Šerif grupe iz Gline i bosanskih poduzeća, na primjer, poboljšala bi proizvodnju i stvorila uvjete razvoja prekogranične gospodarske suradnje i u drugim sektorima.

Kao primjeri mogu se istaknuti proizvodi različitih razina naprednosti, npr. proizvodnja niskoenergetskih drvenih kuća, namještaj visoke kvalitete koji su dizajnirali globalno prepoznati dizajneri, proizvodnja bioplastike i drugih bioproizvoda, temeljenih na iznimnom šumskom bogatstvu Banije.

Ekonomski i ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

*Vremenski prioritet: visok / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok
Potencijalni nositelji: privatni investitor/i, javni sektor (gospodarstvo, poljoprivreda, HŠ, sveučilište)
Mogući izvori financiranja: ESIF, bankarski sektor*

razmještenim po poljoprivrednim dijelovima Banije u kojima bi stručnjaci prenosili znanja, a posjetitelji bi po povoljnim cijenama mogli dobiti vrhunske obroke što bi mogao biti začetak razvoja ruralnog i izletničkog turizma. U takvim centrima mogla bi se koncentrirati ponuda proizvoda lokalnih OPG-ova.

7) Akademija dobre hrane

Za razliku od drugih regija na sličnoj udaljenosti od Zagreba, na Baniji turizam nije razvijen niti ima značajnije ugostiteljske ponude. Turistički potencijali ponude zdrave hrane, lijepih krajolika i relativno lake dostupnosti postoje i treba ih pokrenuti. U tom smislu, projekt „Akademija dobre hrane“ potakao bi razvoj izletničkog i ugostiteljskog turizma ovog područja te razvoj lokalne zajednice kroz usvajanje novih znanja i vještina.

Polazeći od iskustva prvih tjedana nakon potresa kada su na ovom prostoru poznati kulinarski stručnjaci pripremali hranu za ugroženo stanovništvo, u kulinarskoj „Akademiji dobre hrane“ poznati bi kuhari u zimskom razdoblju u raspršenim objektima obučavali zainteresirane koristeći lokalne poljoprivredne proizvode. Radi se o malim edukacijskim centrima

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok/srednji/niski
Vremenski prioritet: visok/srednji/niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki/srednji/dugi rok*

Potencijalni nositelji: poduzetnici, OPG, SMŽ i strukovne škole

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

5.2 Obnova zajednice

8) „Banija – Prostor usmjeren ljudima“ – Integracijski modeli

U početnoj fazi razvoja nakon obnove Banija će otvaranjem i stimuliranjem ulaganja u tradicijske i inovativne gospodarske djelatnosti privući nove stanovnike iz Hrvatske, a potom i iz susjednih zemalja i šire regije. U kasnijim fazama razvojni gospodarski procesi

doprinijet će povećanju broja novih stanovnika iz različitih, geografski udaljenijih prostora. Zbog društvene raznolikosti i višejezičnosti, te različitog kulturnog nasljeđa, razvijat će se novi interaktivni modeli suradnje i integracije u zajednicama Banije. Inovativne interaktivne integracijske modele karakterizira aktivni pristup i djelovanje svih društvenih dionika u zajednici koji će zajednički doprinijeti da Banija postane jedinstveni prostor uzajamne kulturne i društvene suradnje.

Nositelj inovativnih integracijskih modela je Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu koji djeluje u Petrinji, a razvijat će jedinstveni pristup „usmjeren ljudima“ u suradnji s Centrima za socijalnu skrb, obrazovnim institucijama (prije svega s osnovnim i srednjim školama), civilnim društvom te javnim znanstvenim institutima. Integracijski modeli uključivat će dva inovativna inkluzivna programa tzv. malih mobilnih info-centara te Mobilnih centara uzajamne suradnje u kojima će se pružati informacije, potpora, znanje i pomoći novim stanovnicima prilikom njihovog uključivanja u svakodnevni život. U mobilnim info-centrima i centrima suradnje okupljat će se stručnjaci i lokalni volonteri te provoditi aktivne programe

kojima će pomagati novim sugrađanima u skladu s njihovim potrebama. U suradnji akademske zajednice i škola na Baniji organizirat će se tečajevi hrvatskog jezika i kulture, a u suradnji civilnog društva i kulturnih institucija i tečajevi tradicijskih znanja i društvenih osobitosti Banije. Tako će se, aktivnom i inkluzivnom komunikacijom sadašnjih i budućih, novih i starih, stanovnika kreirati novi model integracije koji će Baniju transformirati u prostor usmjeren ljudima.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski
Vremenski prioritet: visok / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok*

*Potencijalni nositelji: Akademska i znanstvena zajednica, obrazovni sustav, civilno društvo
Mogući izvori finansiranja: ESIF, proračun*

9) „Zelena kuća na Baniji“ – Socijalno poduzetništvo od tradicije do inovativnosti

Uz uvažavanje povjesno-kulturnih, prirodnih, ruralnih i urbanističkih te ambijentalnih vrijednosti, kao i naslijeđenog, izgrađenog i prirodnog

okoliša, inicijativom „Zelena kuća na Baniji – od tradicije do inovativnosti“ želi se potaknuti razvoj novih kreativnih inicijativa u okviru socijalnog poduzetništva. „Zelena kuća na Baniji“ inicijativa je koja uključuje aktivnost malih i srednjih poduzetnika, civilnog društva i zajednica, a usmjerena je ka unapređenju kvalitete života svih stanovnika, posebice onih socijalno ugroženih.

Lokalne i državne institucije će, uz međunarodnu potporu, poticati osnivanje škola inovativnih i kreativnih znanja u različitim područjima te tradicijskih vještina i umjetnosti. Ove inicijative uključuju angažman stručnjaka i umjetnika, lokalne akcijske grupe, civilno društvo i sve zainteresirane skupine koje na temelju tradicije i tradicijskih ekonomija potiču gospodarske, kulturne i društvene sadržaje. Tako će se, kvalitetno i s poštovanjem, naslijedjeni, prirodni i izgrađeni okoliš uključivati u obrazovne, turističke i gospodarske projekte, a poticat će se i zapošljavanje te podizati kvaliteta suživota. Tijekom međunarodnih i regionalnih susreta i druženja izgraditi će se novo etno-eko selo, muzej i kazalište na otvorenom te izložbeni prostori u prirodi. Poticanjem ruralne tradicijske gradnje

želi se razvijati nove škole dizajna, obrta i proizvodnih praksi. Banija tako neće biti samo mjesto susreta tradicijskih kultura, nego i prostor kreiranja novih vrijednosti. Povijesna naselja zadržat će svoj povijesni i lokalni identitet te stvoriti temelje za izgradnju novih inovativnih identiteta Banije.

Krajnji ishodi: Etno-eko selo kao muzej na otvorenom, Kazalište na otvorenom, Izložbeni prostori, Nove planinarske, biciklističke staze i putovi za zimske i ljetne sportske aktivnosti (skijaško hodanje, astroturizam), tržnice, dućani, mali obrti.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski
Vremenski prioritet: visok / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok*

*Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, OPG, mikro poduzetnici, civilno društvo
Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun*

10) „Akademija solidarnosti“ – Međunarodni centar zajedničke sigurnosti i međusobne pomoći

Banija je prostor u kojem sigurnost dobiva novo značenje podrazumijevajući široki stupanj solidarnosti i međusobne suradnje temeljene na iskustvu suočavanja s katastrofama. Međunarodnom inicijativom „Akademija solidarnosti“ povezat će se međusobno geografski udaljena područja koja dijele zajedničko iskustvo oporavka i izgradnje nakon potresa, poplava, požara i slično. Primjerice, kroz ovu inicijativu može se povezati stanovništvo Banije sa zajednicom u Općini Kobarid na sjeverozapadu Slovenije u pokrajini Primorskoj, koja je razvila iznimno uspješne strategije revitalizacije cijelog prostora nakon katastrofnog potresa 1976. godine. Ishodi kolektivnog iskustva su razvojni međunarodni centri zaštite ljudi i okoliša, npr. u Glini i Breginju, koji razvijaju nove prakse suočavanja s problemima oporavka okoliša i ljudi nakon katastrofe, i u kojima sudjeluju međunarodni i domaći stručnjaci, lokalno stanovništvo i svi zainteresirani građani iz Hrvatske i regije.

Krajnji ishod: „Akademija solidarnosti“ – Međunarodni centar sigurnosti i

međusobne pomoći.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

*Vremenski prioritet: visok / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok*

Potencijalni nositelji: JLS, civilno društvo, javni sektor (MUP, CK, HGSS) Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo obrane, Crveni križ, Civilna zaštita, Hrvatska gorska služba spašavanja, profesionalna i dobrovoljna vatrogasna društva te različite volonterske inicijative.

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

11) „Banija – Zeleno utočište“ – Model zaštite okoliša

Edukativno-istraživački centar „Zeleno utočište“ služit će kao jedinstveno znanstveno-istraživačko i edukativno središte za kontinuiranu podršku i pomoć lokalnom stanovništvu u njihovom suživotu s prirodom. Cilj je razviti inovativni istraživački interdisciplinarni edukativni centar „Zeleno utočište“ u kojem će stručnjaci iz različitih znanstvenih disciplina i perspektiva (npr. veterinarska medicina, biologija, zoologija, ekologija, botanika itd.)

zagovarati i organizirati zaštitu autohtonih pasmina domaćih životinja i biljnih sorti. Također, cilj je zaštita rijetkih i ugroženih životinjskih i biljnih vrsta te promocija zaštite rijetkih i ugroženih staništa. Edukativno-istraživački centar „Zeleno utočište“ uključivat će različite sastavnice, kao što su interdisciplinarni znanstveni institut, holistički edukacijski centar, inovativni botanički vrt na otvorenom, istraživački laboratorij, mala škola, studentski dom/hostel te turistički kamp. „Zeleno utočište“ provodit će projekte domaće i međunarodne suradnje te će sadržavati istraživački centar koji će podržavati suradnju s lokalnim granama gospodarstva. Primjerice, u projektu biljno meso sudjelovat će Prehrambeno-biotehnološki fakultet i lokalni proizvođači hrane, u projektu industrijska konoplja sudjelovat će Farmaceutsko-biokemijski i Poljoprivredni fakultet te lokalni poljoprivrednici.

Krajnji ishod: Inovativni istraživački centar za zaštitu životinja „Banija – Zeleno utočište“

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: **visok** / srednji / niski*

*Vremenski prioritet: visok / **srednji** / niski*

*Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / **srednji** / dugi rok*

Potencijalni nositelji: sveučilište, instituti, civilno društvo

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

5.3. Infrastruktura i povezanost

12) Poslovna infrastruktura

Razvoj nove luke Sisak i pratećih gospodarskih sadržaja

Projekti unutarnjih plovnih putova ekološki su prihvatljivi projekti od značaja za razvoj gospodarstva. Trenutačno ovaj segment prometne infrastrukture nije dovoljno izgrađen čemu je razlog i zapuštenost, neopremljenost i poteškoće u primjeni međudržavnih ugovora o korištenju pograničnih rijeka. Riječni promet u Hrvatskoj trenutačno je aktivan samo na Dunavu, malim dijelom na Dravi, a na rijeci Savi potpuno je zanemariv.

Prema Europskom sporazumu o glavnim plovnim putovima od međunarodnog značaja (engl. European Agreement on Main Inland Waterways of International Importance – AGN), koji je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala, plojni

putovi rijeka Save, Drave, Dunava i budućeg kanala Dunav – Sava uvrštavaju se u mrežu europskih plovnih putova, a luke u Osijeku, Vukovaru, Slavonskom Brodu i Sisku u mrežu luka otvorenih za međunarodni promet.

Projekt nove Luke Sisak predviđa izgradnju lučkih sadržaja južno od naselja Crnac, uz direktne poveznice na postojeći prometnu mrežu (spoj do željezničkog kolodvora u Capragu i izlaz na planiranu brzu cestu Popovača (A3) – Josipdol (A1)). Projekt, za kojeg je već izrađen Masterplan, obuhvaća potpunu pripadajuću lučku infrastrukturu (pristanište, lučke ceste i željeznički kolosijeci), kao i lučku suprastrukturu (upravne zgrade, skladišta i silosi). Realizacijom spomenutog projekta šire područje luke postalo bi distributivno-logistički centar u funkciji prometnog povezivanja industrijsko-gospodarskog područja Zagreba s rijekom Savom, i europskim sustavom riječnog prometa. Time bi se omogućio i razvoj riječnog (nautičkog) turizma (izletnički promet u/iz Zagreba i prema Lonjskom polju).

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: **visok** / srednji / niski*

*Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski*

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, Lučka uprava, MMPI

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

13) Lokalna dostupnost i mobilnost

Usporedno s dovršetkom autoceste od Lekenika do Siska i dalnjim ulaganjima u željezničku povezanost Siska i Zagreba razvijat će se lokalna prometna povezanost banjских naselja. Brza cesta od Popovače preko Siska, Petrinje, Gline, Topuskog prema Slunju i Josipdolu kao spoj autocesta A3 i A1 bolje će povezati male gradove Banije. Nužna su ulaganja i u prometnu dostupnost prostora hrvatskog Pounja (H. Kostajnica i Dvor) koji su danas od Zagreba udaljeni preko dva sata vožnje. To je moguće postići i izgradnjom željezničke pruge na lijevoj obali Une od Volinje do Dvora. Usto, treba ponovno uspostaviti željezničku vezu Siska i Petrinje.

Uz razvoj sustava povezanosti glavnih urbanih centara Banije, potrebno je razvijati i sustav javnog prijevoza na poziv (engl. on-demand public transport) uz korištenje fleksibilnih rješenja (primjerice sustav BürgerBus) koje olakšavaju dostupnost usluga ruralnom stanovništvu.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: **visok** / srednji / niski
Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: **kratki** (unutar-regionalno povezivanje, minibus) / **srednji** (infrastrukturna izgradnja – željeznica, ceste) / dugi rok*

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, HAC, HC, poduzetnici, civilno društvo

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

14) Optimizacija željezničke veze Zagreb – Sisak

Inicijativa je usmjerenata na optimizaciju željezničke prometne povezanosti Zagreba i Siska uvođenjem brzih putničkih linija u ključnim periodima dana (dolasci i odlasci na posao, u školu, na fakultete i slično). Time bi se šira urbana željeznička mreža Zagreba otvorila prema Sisku. To može uključivati izgradnju drugog kolosijeka pruge koji bi omogućio dvosmjerno prometovanje, optimizaciju prometovanja jednim kolosijekom i uvođenje vlakova/ kompozicija koje prometuju znatno brže od postojećih. Konačni cilj je značajno skratiti vrijeme putovanja između Zagreba i Siska te tako valorizirati blizinu Zagreba kao komparativnu prednost Siska. Time

bi se pozitivno utjecalo na atraktivnost područja, kako u gospodarskom tako i u demografskom smislu, i revalorizirao Sisak kao satelitsko naselje Zagreba za život po mjeri čovjeka. Brzom, učestalom i efikasnom željezničkom povezanošću Siska i Zagreba cilj je omogućiti život u Sisku ljudima koji poslovno/profesionalno gravitiraju Zagrebu, uz mogućnost života u puno ugodnijem i smirenijem, za obitelj pogodnjem, okruženju.

Zagreb je pod snažnim pritiskom imigracije stanovništva iz ostatka Hrvatske i regije. Porast potražnje za stambenim prostorom, koji nije umanjio prošlogodišnji zagrebački potres, doveo je do nezabilježenog rasta cijena nekretnina i općenito troškova života. Uz izostanak jednakog snažnog rasta primanja, dovedena je u pitanje opravdanost življjenja u Zagrebu. S druge strane, Sisak i okolica imaju snažne atrakcijske faktore ugodnijeg životnog stila, obilja prostora, zelenila i mira.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / **srednji** / niski
Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski
Mogući efekt unaprjeđenja: **kratki** / srednji / dugi rok*

Potencijalni nositelji: HŽ, MMPI

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

15) Urbana revitalizacija Siska – Novi europski Bauhaus – Sisak

Sisak kao najveći grad ovog područja i sjedište županije mora ponovo postati motor razvoja šireg područja. Stoga je nakon dugog procesa deindustrializacije i opadanja broja stanovnika potrebno osmisлити cjeloviti plan urbane revitalizacije oslonjen na slične međunarodne primjere uspješnih revitalizacijskih procesa, uz korištenje međunarodnih iskustava i stručnjaka. Jedna od mogućnosti je razvoj umjetnosti, kulture i tehnologije u sustavu gradova Novog europskog Bauhausa. Uključivanjem u tu inicijativu, Sisak bi se upisao u europsku kartu kreativnih gradova i postao privlačan i za nove stanovnike. Blizina prometne infrastrukture Zagreba, ali i bazen obrazovane i kreativne publike, ovdje je ključna prednost.

Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen najavila je u govoru o stanju Unije 16. rujna 2020. kako će Komisija pokrenuti novi europski Bauhaus kako bi njegovala novu europsku estetiku kojom će se objediniti učinkovitost i kreativnost: „Novi europski Bauhaus“ služit će kao

inkubator inovacija i kreativnosti kako bi se u cijeloj Europi i izvan nje potaknuo održivi dizajn, privlačan i cjenovno pristupačan građanima. Povezivat će stručne osobe iz različitih djelatnosti i mobilizirati kreativne umove da osmisle kakvo bi održivo stanovanje moglo i trebalo biti u budućnosti. Riječ je o interdisciplinarnom projektu kojim će se stvoriti eksperimentalni prostori u kojima se povezivanjem umjetnosti, kulture i tehnologije mogu osmislitи, testirati i predstaviti nova rješenja koja pomažu u razvoju novih vodećih tržišta. Novi europski Bauhaus promicat će i socijalno i estetski privlačna zelena i digitalna rješenja, tehnologije i proizvode. Poticat će inovativna rješenja u području arhitekture i materijala. Prirodni materijali kao što je drvo mogu biti ključni u oblikovanju novog europskog Bauhausa, jer mogu donijeti dvostruku korist: pohranu ugljika iz emisija u zgradama i izbjegavanje emisija koje bi bile potrebne za proizvodnju tradicionalnih građevinskih materijala.

Novi europski Bauhaus imat će tri faze: dizajn, provedbu i širenje. U fazi dizajna Komisija će do ljeta 2021. voditi opsežan participativni postupak zajedničkog stvaranja s ciljem pokretanja poziva na podnošenje prijedloga u svim

relevantnim programima u okviru sljedećeg višegodišnjeg finansijskog okvira. Provedba gradnje ili preobrazbe u okviru europskog Bauhausa započet će u drugoj polovini 2021.

U jesen 2021. godine očekuje se objavlјivanje poziva na podnošenje prijedloga provedbe ove inicijative u najmanje pet država članica EU-a, uz potporu sredstava EU-a na nacionalnoj i regionalnoj razini. Kako u ovaj projekt privući i u manje razvijene države EU, poseban je izazov.

Cilj je da jedna od odabranih pet europskih lokacija postane i Sisak.

Urbana revitalizacija Siska ključni je projekt kojega treba provesti i ako projekt Novi europski Bauhaus ne dobije potporu. To je moguće primjenom načela integralnog planiranja koje uključuje i međunarodne urbanističko-arhitektonske natječaje, odnosno druge međunarodne izvore financiranja (npr. EBRD u Hrvatskoj već ima aktivnu liniju za financiranje urbane regeneracije, postoji i mogućnost financiranja Svjetske banke, EU fondova, donacija i slično). Tako osmišljen proces urbane revitalizacije treba pružiti odgovore na ključne razvojne izazove budućnosti u kreativnoj, ali izvedivoj, viziji urbane razvojne strategije. Osim osmišljavanja

atraktivnih koncepata javnih površina, zadatak je i stvaranje kreativne osnovne atrakcije oko koje bi se mogla potaknuti i određena kulturna/umjetnička/turistička ili druga aktivnost. Na ovaj način počelo bi se stvarati novo i atraktivno urbano tkivo i ugodno mjesto za život. To ne bi bio samo snažan motiv ostanka već i motiv dodatnog useljavanja novog stanovništva i jačanja gospodarskih aktivnosti.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni

potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: Ministarstvo kulture,

*Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva
i državne imovine*

Mogući izvori financiranja: ESIF, proračun

16) Ruralni laboratoriјi

Inicijativa uspostavljanja mreže ruralnih laboratoriјa u odabranim ruralnim naseljima Banije ima za cilj unaprjeđenje života ruralnog stanovništva, na tragu sličnih pokreta s početka 20. stoljeća (Škola narodnog zdravlja Andrija Štampar, radna grupa Zemlja i sl.). Cilj je koristiti

potencijale sveučilišta i znanstvenih instituta iz Zagreba i šire za razvoj specifičnih znanja koja bi se prenosila ruralnom stanovništvu.

U prvoj fazi revitalizacije Banije ova inicijativa se može svesti na podizanje kontejnerskih građevina sa stručnjacima koji u obnovi pomažu samogradnju, što će sigurno zauzimati značajan dio građevinske obnove potresom oštećenih građevina. Time se povećava participacija u obnovi i aktiviraju lokalni stanovnici, jer ne dobivaju gotove projekte već savjete i konkretnu pomoć.

U drugoj fazi, u ruralnim prostorima treba obnoviti društvene prostore (poželjna je revitalizacija nekadašnjih društvenih i zadružnih domova) u kojima bi se redovito moglo organizirati radionice studenata i nastavnika hrvatskih sveučilišta i lokalnih akcijskih grupa s temama važnim za stanovnike ruralnih prostora (poljoprivreda, tradicijsko graditeljstvo, pravna pomoć, prevladavanje digitalnog jaza i sl.). Dobrobiti su dvojake – kako za studente i istraživače (koji se rijetko bave ovakvim prostorima), tako i za lokalno stanovništvo koje u ruralnim laboratorijima (radionice, tribine, savjetovanja, tečajevi, diseminacija informacija) može dobiti nove informacije i

usvojiti nova znanja.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni

potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, Ministarstvo poljoprivrede, sveučilište, zavodi i instituti

Mogući izvori finansiranja: ESIF, proračun

5.4. Upravljanje i sigurnost

17) Dopuna popisu stanovništva 2021. i sustavna prostorno-društvena analiza Banije

Predlaže se da se uz novi Popis stanovništva 2021. godine provede poseban pod-projekt koji će obuhvatiti i Baniju. U anketu Popisa stanovništva mogu se uvrstiti dodatna pitanja od interesa za razvojni plan, a rezultate popisa Banije koristiti prilikom određivanja prioriteta obnove.

Sustavna prostorno-društvena analiza kao podloga novim planskim dokumentima – Prostorni planovi regionalne i lokalne razine u cijeloj Hrvatskoj trenutačno su prosječno stari preko dvadeset godina, a

njihova rješenja temeljena su na stručnim podlogama od prije više od dva desetljeća. Prilagodbom zakonodavstva prilikom ulaska u EU stvoreni su i novi snažni dionici koji utječu na planiranje prostora, kao što su sustavi strateškog planiranja te regionalnog i ruralnog razvoja. Stvoren je, u velikoj mjeri paralelni, sustav u kojem dolazi do preklapanja nadležnosti kada je u pitanju prostorni razvoj i korištenje prostora. Zajednička im je činjenica da se oslanjaju na dostupne službene (dobrim dijelom zastarjele i nesigurne) podatke, nemaju jasno definiranu razvojnu viziju pa su stoga i razvojne projekcije upitne. Ove sustave planiranja treba povezati, a umjesto izrade zbog pukog zadovoljavanja zakonske forme planiranje treba temeljiti na novim podacima i novim istraživanjima. U velikom, rijetko naseljenom, prostoru Banije s puno raštrkanih naselja i zaseoka, osobito je potrebno napraviti dobre nove terenske analize koje bi obuhvatile analizu prirodne osnove, izgrađenog okoliša te društveno-sociološke teme. Pritom treba poticati stvarnu participaciju lokalnih dionika u stvaranju planskih projekcija. Cilj je, nakon desetljeća negativnih društvenih i ekonomskih procesa i prirodne katastrofe, osmisлити novi početak, temeljen na relevantnim podacima, novim

istraživanjima i potrebama lokalnih stanovnika.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / **srednji** / niski*

*Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski*

*Mogući efekt unaprjeđenja: **kratki** / **srednji** / dugi rok*

Potencijalni nositelji: DZS, VRH, MPUGDI

Mogući izvori financiranja: proračun

18) Osiguravanje uvjeta za pokretanje gospodarstva temeljenog na poljoprivredi

Prvi koraci inicijative pokretanja gospodarstva temeljenog na poljoprivredi su sljedeći:

- Utvrditi konkluzivno koje se poljoprivredne kulture mogu optimalno uzgajati s obzirom na karakteristike tla i klime (npr. industrijska konoplja i miskantus);
- Plan otkupa privatnog zemljišta i davanja u najam državnog poljoprivrednog zemljišta;
- Prilagodba zakonske osnove za uzgoj industrijske konoplje;
- Provedba programa davanja poljoprivrednog zemljišta u državnom vlasništvu u dugoročni najam do 50 godina, sa simboličnom naknadom, s

- mogućnošću otkupa nakon 20 godina radi izbjegavanja mogućih špekulacija sa zemljom;
- Financiranje nabave poljoprivredne opreme putem HBOR-a, uz stopostotno subvencioniranje kamata i stopostotnu garanciju države;
 - Stručno savjetodavno tijelo pruža besplatnu uslugu jačanja kapaciteta OPG-ima, kako bi se osiguralo da investicije u zemlju i opremu daju optimalne rezultate.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: VRH, MPOLj, MPUGDI

Mogući izvori financiranja: proračun

19) Osnaživanje malih gradova

Mali i srednje veliki gradovi izvor su gospodarske, kulturne i socijalne dinamike okolnog ruralnog prostora. Mali gradovi predstavljaju „armaturu“ pretežito ruralnog područja Banije te o njihovoј vitalnosti ovisi i strukturni integritet cjelokupnog sustava naselja. Stoga treba pokrenuti poseban dugoročni projekt

usmjeren na osnaživanje središnjih naselja malih gradova i to u **prostornim osima** Topusko – Glina – Petrinja – Sisak – Popovača te Dvor – Hrvatska Kostajnica – Hrvatska Dubica – Novska . Projekt bi obuhvatio:

1. razvoj gospodarstva i trgovine (osobito u središtima gradova);
2. poboljšanje dostupnosti i međusobne povezanosti;
3. unaprjeđenje kvalitete javnog prostora i kulturne baštine te razvoj turizma;
4. poboljšanje pristupa javnim uslugama
5. razvoj održivog i cjenovno pristupačnog stanovanja.

Novi predjeli trebaju biti planirani u skladu s komunikacijskom strategijom Europske komisije „Val obnove za Europu“ koji se odnosi na ozelenjivanje zgrada, otvaranje radnih mjesta i poboljšanje životnih uvjeta. Ključna načela odnose se na energetsku učinkovitost, cjenovnu pristupačnost, dekarbonizaciju i integraciju obnovljivih izvora energije, razmišljanje o životnom ciklusu građevina, postizanje visokih zdravstvenih i okolišnih standarda, zajednički pristup izazovima zelene i digitalne tranzicije te poštovanje estetike i arhitektonske kvalitete.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni

potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, MPUGDI, MKUL

Mogući izvori finansiranja: ESIF, proračun

20) Nova sela za 21. stoljeće

Sustav naselja, posebno ruralnih naselja na Baniji, danas je neodrživ. Sustavna obnova može se usmjeriti na prorjeđivanje mreže naselja u kojoj bi glavnu ulogu imao određeni broj postojećih i novih sela koji bi preuzeli funkcije postojećih manjih sela i zaselaka. Ta sela za 21. stoljeće u prvom razdoblju mogu služiti kao privremeni smještaj za stradale (izgradnja zamjenskih građevina), a treba ih graditi u skladu s Akcijskim planom EU za pametna sela koji je utemeljen na potrebi za razvojem ruralnih područja. Definicija pametnih sela, osim digitalnih tehnologija, podrazumijeva automatizaciju i robotizaciju poljoprivrede, ekonomiju dijeljenja (poput zajedničke uporabe poljoprivrednih strojeva, znane i kao „Strojni prsten“), kružnu ekonomiju, digitalne platforme koje mogu djelomično zamijeniti osnovne usluge (e-zdravlje, e-uprava...), širokopojasni internet,

korištenje obnovljivih izvora energije,

dopunske djelatnosti u poljoprivrednom gospodarstvu.

Nakon prijelaznog razdoblja privremenog zbrinjavanja nova sela mogu postati privlačna i za one koji svjesno žele napustiti urbana područja velikih gradova i preseliti u ruralnu okolicu gdje bi daleko povoljnije rješavali svoje stambeno pitanje i našli mir za sebe i svoju obitelj. U ovakvim selima moguće je i rješavanje stambenih potreba ugroženih i marginaliziranih skupina (primjerice, prilagođeno stanovanje za starije osobe).

Ekonomski i/ili društveni regenerativni

potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine

Mogući izvori finansiranja: ESIF, proračun

21) Upravljanje poljoprivrednim zemljištem

Jedan od gospodarskih najvažnijih

planskih dokumenata u obnovi Banije treba biti Plan otkupa privatnog zemljišta prema kojem bi država otkupljivala privatno zemljište po atraktivnim cijenama, objedinila ga u veće parcele i tako pripremila nekorišteno zemljište za dugoročni najam. Poljoprivredni proizvođači time bi bili motivirani da ostanu/dođu i pokrenu proizvodnju. Planom treba obuhvatiti i zemljište u državnom vlasništvu te obavezno zaokružiti (arondirati) parcele koje su ekonomski isplative. Provedba Plana ne staje pri tom na najmu zemljišta. Najmoprimce treba potaknuti na poljoprivrednu proizvodnju koja tradicionalno osigurava sirovine za preradu i proizvodnju hrane visoke dodane vrijednosti, u skladu s ovdje predloženim projektima i inicijativama. To znači da planom treba odrediti prioritetne ratarske i voćarske kulture te određenu strukturu stočarstva. Posebnu pažnju treba posvetiti spomenutom uzgoju industrijske konoplje, za što postoje povoljni prirodni uvjeti. Odrede li se i potaknu poljoprivredne kulture i stočarska proizvodnja na ovakav način, u srednjoročnom razdoblju bit će moguće uspostaviti klaster poljoprivrednih, prerađivačkih i uslužnih djelatnosti koji će obuhvatiti i seoski turizam.

Provedba Plana otkupa poljoprivrednog zemljišta nužno će se suočiti s ograničenjem proračunskih izdvajanja i nesređenim vlasničkim odnosima na poljoprivrednom zemljištu. Ograničena proračunska izdvajanja za skupi otkup privatnog poljoprivrednog zemljišta mogu usporiti projekt, a nesređeni vlasnički odnosi ga mogu i zaustaviti. Vlasnika kojima treba ponuditi otkup je mnogo i vrlo malo ih obitava na svom posjedu ili u obližnjim gradovima. Većina je u inozemstvu i bit će ih izuzetno teško pronaći i okupiti. Stoga treba provesti sekvestraciju i sekvestrirano poljoprivredno zemljište ponuditi u najam zainteresiranim ulagačima. Koraci postupka su sljedeći:

- Grad/općina izdvaja parcele neobrađenog poljoprivrednog zemljišta i objavama na sve raspoložive načine poziva vlasnike da se javе radi dogovora o otkupu. Vlasnicima koji su se javili nudi se otkup zemljišta;
- Grad/općina izdvaja nekorištene parcele čiji vlasnici se nisu javili i provodi postupak sekvestracije koji završava ulaskom grada/općine u posjed (ne i vlasništvo) nekorištenih parcela. Te parcele se zatim nude zainteresiranim ulagačima u povoljni srednjoročni najam

- s mogućnošću produženja;
- Unajmitelji ulagači započinju poljoprivrednu proizvodnju i plaćaju najam gradu/općini na posebni račun;
 - Sredstva koja se prikupljaju na posebnom računu na raspolaganju su vlasnicima, koji ih u bilo koje vrijeme mogu podići. Ako se u kratkoročnom razdoblju ispostavi da su se javili gotovo svi vlasnici, sredstva na računu se mogu podijeliti na dva dijela. Jedan dio može se oročiti kako bi uvijek bilo dovoljno novca za isplatu vlasnika koji se mogu pojaviti. Drugim dijelom može se upravljati ulaganjem u fondove ili korištenjem raspoloživih bankarskih proizvoda. Ta sredstva se nakon nekog vremena mogu početi koristiti za unapređenje uvjeta poljoprivredne proizvodnje.

Ovim projektom bi se značajno ubrzao postupak okrupnjavanja i aktiviranja nekorištenog poljoprivrednog zemljišta, a koristi bi bile višestruke. Nekorišteno zemljište bi se obrađivalo, unajmitelji bi pokrenuli proizvodnju koja bez toga ne bi bila isplativa pa ni moguća, povećala bi se zaposlenost, a općina bi povećala svoje proračunske prihode. Vlasnici koji do tada nisu imali nikakve koristi

od zemlje koju su napustili mogli bi raspolagati s najamninom, a vlasništvo im ne bi bilo ugroženo jer sekvestracija, za razliku od konfiskacije ili nacionalizacije, obuhvaća samo posjed zemljišta. Institut sekvestracije podrazumijeva vraćanje zemlje u posjed vlasnika na njegov zahtjev.

Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: visok / srednji / niski

Vremenski prioritet: visok / srednji / niski

Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / dugi rok

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, MPUGDI, MPU, Hrvatski Sabor, Fond/HBOR

Mogući izvori financiranja: proračun

22) Čišćenje minski sumnjivih područja Sisačko-moslavačke županije

Banja još nije očišćena od mina zaostalih od Domovinskog rata. Prema podacima Hrvatskog centra za razminiranje minski su sumnjiva još 42 km² SMŽ:

Minski sumnjiva područja (MSP), m²

Grad/općina	Ukupno	Poljoprivredno zemljište	Šumsko zemljište	Ostalo
Dvor	15.779.491	101.692	15.677.797	2
Glina	2.530.086	34.354	2.489.491	6.241
Gvozd	35.762	35.762	0	0
Hrvatska Dubica	2.241.908	0	2.139.563	102.345
Jasenovac	514.394	0	514.394	0
Novska	6.523.645	116.276	6.407.369	0
Petrinja	7.656.926	6.939	7.638.145	11.842
Sisak	4.433.507	84.718	4.348.789	0
Sunja	2.472.092	31.707	2.382.609	57.776
42.187.811		411.448	41.598.157	178.206

U sklopu Plana otkupa poljoprivrednog zemljišta treba provesti projekt čišćenja prvenstveno ratarskih površina. Projekt mora dobiti prioritet u planovima Hrvatskog centra za razminiranje.

*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: **visok** / srednji / niski
Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski
Mogući efekti unaprjeđenja: **kratki** / srednji / dugi rok*

Potencijalni nositelji: VRH, HCR

Mogući izvori financiranja: proračun

23) Centri za digitalnu tranziciju

Digitalna tranzicija prepoznata je kao važan stup oporavka EU-a presudna za poticanje novih oblika rasta i jačanje otpornosti. Sukladno tome znatan dio sredstava, u okviru Mehanizma za oporavak i otpornost, bit će dostupno za digitalnu tranziciju.

Budući da digitalne tehnologije nisu ovisne o smještaju, potrebno je poticati otvaranje centara za digitalnu tranziciju u krajevima u kojima se potiče razvoj, posebno u malim gradskim sredinama. Poticanje centara za

digitalnu tranziciju lako bi se uskladilo s ovdje predloženim istraživačkim centrima koji pružaju zeleno utočište i ruralnim laboratorijima.

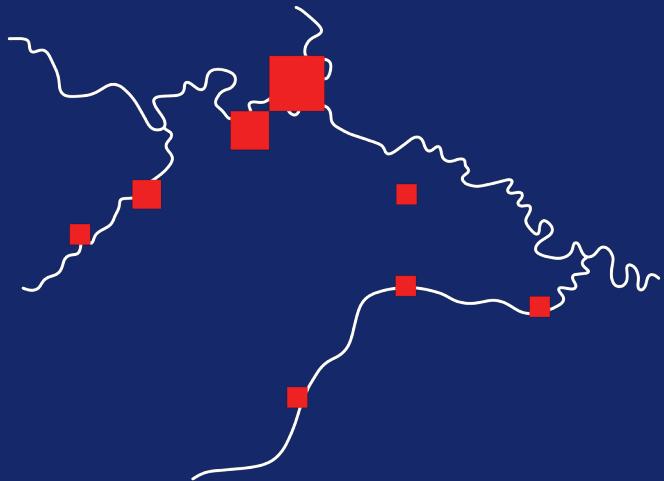
*Ekonomski i/ili društveni regenerativni potencijal: **visok** / srednji / niski*

*Vremenski prioritet: **visok** / srednji / niski*

*Mogući efekt unaprjeđenja: kratki / srednji / **dugi rok***

Potencijalni nositelji: SMŽ, JLS, MRRFEU, MPU

Mogući izvori finansiranja: ESIF, proračun

Ekonomski savjet predsjednika Republike Hrvatske
Radna grupa za Baniju